



**CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO**

Predmetni program

GEOGRAFIJA

VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole

Podgorica, 2013.

Predmetni program
GEOGRAFIJA
VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole

Izdavač: Zavod za školstvo

Urednik: Pavle Goranović

Lektura: dr Adnan Čirgić i Jelena Šušanj

Tehnička priprema:

Dizajn korica:

Štampa:

Tiraž:

Podgorica, 2013.

Nacionalni savjet za obrazovanje na 23. sednici, održanoj 9. jula 2013. godine, utvrdio je izmjene predmetnoga programa **GEOGRAFIJA** za VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole.

S A D R Ž A J :

1. NAZIV PREDMETNOGA PROGRAMA	4
2. ODREĐENJE PREDMETNOGA PROGRAMA.....	4
3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA.....	7
4. SADRŽAJ I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA.....	8
5. DIDAKTIČKA UPUTSTVA.....	48
6. KORELACIJE MEDU PREDMETIMA.....	51
7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)	51
8. NAČIN PROVJERAVANJA ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI.....	63
9. RESURSI ZA REALIZACIJU	64
10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/NASTAVNICA I STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA	67

1. NAZIV PREDMETNOGA PROGRAMA

GEOGRAFIJA

2. ODREĐENJE PREDMETNOGA PROGRAMA

a. Položaj, priroda i namjena predmetnoga programa

Geografija je opšteobrazovni predmet koji se izučava od VI do IX razreda. Nadovezuje se na sadržaje iz programa **Poznavanje prirode i Poznavanje društva**, koji se izučavaju u prethodnim razredima.

Nastavni program Geografija povezan je i s drugim prirodnim i društvenim predmetima koji se izučavaju u osnovnoj školi. Osnovna geografska znanja osnova su za nastavak srednjega obrazovanja i daljega intelektualnog i stručnog napredovanja učenika/učenica.

Geografija ima važnu ulogu u formiranju učenikove/učeničine slike o svijetu i razumijevanju pojava i procesa koji u njemu vladaju, kao i neposrednome okruženju. Tehnološki razvoj, informatička revolucija te proces globalizacije utiču na život ljudi u različitim djelovima svijeta. Iako s jedne strane ljudi postaju sve sličniji (odijevanje, način ishrane i sl.), istovremeno, zahvaljujući sve većoj dostupnosti informacija, učenici/učenice upoznaju razlike među narodima i njihovim kulturama i civilizacijama. Te razlike su pravo bogatstvo, ali mogu biti i izvor sukoba. Globalni cilj je izbjegavanje sukoba i očuvanje kulturne raznolikosti, **neophodna su nam znanja o svijetu u kome živimo**. Upravo u tome je značaj geografije, jer ona nije puko poznavanje položaja neke države na karti, već poznavanje zakonitosti u prostoru, djelovanje čovjeka i ljudskih zajednica u različitim geografskim sredinama, razvoj stanovništva i naselja u njima, smjenjivanje civilizacija i kultura, nastanak osobina i rasprostranjenje rasa, religija, jezika i velikih porodica, naroda u svijetu i njihovo prožimanje.

Savremeni čovjek je ključni činilac ubrzanih transformacija svijeta, Zemlje kao cjeline, država, religija i okoline, ali je on još samo jedan element složenoga sistema koji nazivamo Zemlja. **Savremena geografija je nauka koja prostor istražuje upravo kao sistem: upoznaje elemente (npr. reljef, klima, stanovništvo, naselja), ali je naglasak na razumijevanju interakcija (odnosa) među tim elementima i procesima koji iz njih slijede**. Primjena geografskih informacijskih sistema danas je prisutna u gotovo svim područjima ljudske djelatnosti.

Geografija počinje pitanjima Će, Kad, Kako. Ali je važnije pitanje koje slijedi: **Zašto?** To su pitanja koja učenike/učenice podstiču na razmišljanje. To je početak učenja i izvor znanja. Ali geografija se ne zaustavlja na pitanjima Će je nešto i zašto je to tamo, već pokušava određene pojave **uporediti** sa sličnim pojavama u drugome prostoru. Zatim pokušava **utvrditi posljedice i predviđeti** što će se desiti u budućnosti s određenom pojavom ili prostorom.

Ova pitanja podstiču radoznalost učenika/učenica i zanimanje za svijet u kome živimo, ali razvijaju i intelektualne sposobnosti, posebno uočavanja uzročno-posljedičnih veza.

Namjena predmeta je da učenici/učenice stiču primjenjiva znanja, koja su neophodna za njihov intelektualni razvoj.

Napomena: Međupredmetne oblasti/teme su obavezne u svim nastavnim predmetima i svi nastavnici su obavezni da ih ostvaruju.

Međupredmetne oblasti/teme su sadržaji koji omogućavaju da se u opšteobrazovni kurikulum uključe određeni ciljevi i sadržaji obrazovanja koji nijesu dio formalnih disciplina ili pojedinih predmeta, ili koji su po strukturi interdisciplinarni. Ovi sadržaji doprinose integrativnom pristupu opšteg obrazovanja i u većoj mjeri povezuju sadržaje pojedinih predmeta.

b. Broj časova po godinama i oblici nastave

Geografija se u drugome ciklusu izučava u VI razredu, s godišnjim fondom od 54 časa (1,5 čas sedmično x 30 sedmica = 45 časova + 9 časova za dio programa za koji je predviđeno da ga planiraju škole i lokalne zajednice).

U trećem ciklusu (VII, VIII, IX), geografija je zastupljena s godišnjim fondom od 174 časa.

U VII razredu godišnji fond časova je 54 (1,5 čas sedmično x 30 sedmica = 45 časova + 9 časova za dio programa za koji je predviđeno da ga planiraju škole i lokalne zajednice).

U VIII razredu godišnji fond časova je 54 (1,5 čas sedmično x 30 sedmica = 45 časova + 9 časova za dio programa za koji je predviđeno da ga planiraju škole i lokalne zajednice).

U IX razredu godišnji fond časova je 66 (2 časa sedmično x 27 sedmica = 54 časa + 12 časova za dio programa za koji je predviđeno da ga planiraju škole i lokalne zajednice).

Program je planiran za 30 sedmica.

VI RAZRED

Redni broj	TEMA	Orijentacioni broj časova
1.	Uvod u geografiju	2
2.	Kosmos i Zemlja	5
3.	Planeta Zemlja	7
4.	Kretanje Zemlje i posljedice njenih kretanja	8
5.	Vode na Zemlji	7
6.	Predstavljanje Zemljine površine	6
7.	Vazdušni omotač Zemlje	6
8.	Biljni i životinjski svijet na Zemlji	4
UKUPNO		45

VII RAZRED

Redni broj	TEMA	Orijentacioni broj časova
1.	Stanovništvo i naselja na Zemlji	2
2.	Geografska sredina i ljudske djelatnosti	2
3.	Evropa – prirodne i društvene karakteristike	6
4.	Južna Evropa – prirodne i društvene karakteristike	10
5.	Zapadna Evropa – prirodne i društvene karakteristike	7
6.	Srednja Evropa – prirodne i društvene karakteristike	7
7.	Ševerna Evropa – prirodne i društvene karakteristike	5
8.	Istočna Evropa – prirodne i društvene karakteristike	6
UKUPNO		45

VIII RAZRED

Redni broj	TEMA	Orijentacioni broj časova
1.	Azija	10
2.	Afrika	8
3.	Amerika, Ševerna Amerika	8
4.	Srednja Amerika	3
5.	Južna Amerika	7
6.	Australija, Okeanija	6
7.	Polarne oblasti	3
UKUPNO		45

IX RAZRED

Redni broj	TEMA	Orijentacioni broj časova
<i>Crna Gora</i>		
1.	Položaj, veličina, granice, državno uređenje	2
2.	Oblikovanje teritorije	2
3.	Prirodne karakteristike	28
4.	Društvene karakteristike	16
5.	Geografske regije Crne Gore	6
UKUPNO		54

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA

Cilj učenja geografije je da učenici/učenice:

- razumiju osnovne geografske pojmove, pojave i procese u prostoru
- steknu osnovna znanja o prirodno-geografskim i društveno-geografskim procesima i pojavama na lokalnoj, regionalnoj i planetarnoj ravni i o njihovu međusobnom uticaju
- steknu prostorne predstave o svome rodnom kraju, regiji, državi i sposobnost da dešavanja u svome prostoru precizno lociraju
- steknu predstavu o globalnome prostoru, njegovu rasporedu, relacijama, uzajamnim vezama i međuuticajima

- upoznaju geografske vrijednosti i osobenosti svoga kraja i svoje domovine i razviju pozitivna oštećanja prema njezinu prirodnom i kulturnom nasljeđu, stanovništvu i privredi
- upoznaju dinamiku promjene geografskih sredina
- razviju sposobnost orijentacije i čitanja geografskih karata i njihove upotrebe u nastavi i u svakodnevnome životu
- upoznaju kako žive i rade ljudi u različitim okruženjima u svijetu, upoznaju bogatstvo razlika naroda na Zemlji i njihov doprinos razvitku savremene civilizacije i uče da razumiju i cijene narode i njihovu kulturu u svojoj i drugim zemljama
- steknu određena znanja o kontinentima, velikim geografskim cjelinama na pojedinim kontinentima i o mjestu naše zemlje u svijetu
- razumiju ključne probleme koji sve više zaokupljaju savremeno čovječanstvo (ugroženost životne sredine, nesrazmjera između porasta broja stanovnika i proizvodnje hrane, sirovina i energije u svijetu, sve veća nestašica vode)
- uoče neophodnost odgovornoga korišćenja prirodnih dobara, posebno obnovljivih izvora energije i potrebe očuvanja i unapređivanja životne sredine
- razumiju značaj održivoga razvoja
- razviju sposobnost upotrebe jednostavnih metoda geografskoga istraživanja: opažanje, mjerenje, jednostavna analiza, intervju, kartiranje, upotreba tekstova, dijagrama, statističkih i drugih izvora i literature u školi i na terenu
- razvijaju mišljenje kroz vježbanje u posmatranju, upoređivanju, logičkom zaključivanju i uopštavanju
- razvijaju sposobnost za samostalno obrazovanje uz pomoć različitih izvora znanja
- upoznaju svoj kraj i domovinu u okviru ekskurzija i terenskoga rada
- razvijaju radne navike, odgovornost prema radu i pozitivan odnos prema pravima, obavezama, ličnoj i društvenoj imovini.

4. SADRŽAJ I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOGA PROGRAMA

VI razred

1. Uvod u geografiju; 2. Kosmos i Zemlja; 3. Planeta Zemlja; 4. Predstavljanje Zemljine površine; 5. Kretanje Zemlje i posljedice njenih kretanja; 6. Vazdušni omotač Zemlje; 7. Vode na Zemlji; 8. Biljni i životinjski svijet na Zemlji.

Tema: Uvod u geografiju

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: - zna što je predmet proučavanja geografije razlikuje prirodne i društvene elemente geografije.	Učenici/učenice: - primjenjujući prethodno stečena znanja i iskustva, daju primjere za predmet izučavanja geografije.	Fizička geografija; društvena geografija; regionalna geografija	Priroda i tehnika (IV razred): kretanje Zemlje i uticaj Sunca na vrijeme, nastanak dana i noći, godišnja doba...

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da upućuje učenika/učenicu na različite izvore informacija, pomaže učenicima/učenicama da povezuju prethodna i novostečena znanja i da takva znanja upotrebljavaju u svakodnevnome životu.

Nastavnicima/nastavnicama se preporučuje da u okviru svake tematske cjeline obrade i odgovarajuće sadržaje iz lokalne sredine, vodeći računa o usklađenosti sadržaja. Na taj način učenici/učenice mogu praviti poređenja određenih sadržaja sa sadržajima koji su im poznati i bliski u neposrednome okruženju.

Tema: Kosmos i Zemlja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna što je Kosmos - zna vrste nebeskih tijela, njihov položaj i kretanje - upoznaje Sunčev sistem i položaj Zemlje u njemu. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - uz odgovarajući slikovni materijal, šeme, film prepoznaju nebeska tijela - razvrstavaju nebeska tijela u odnosu na dogovorene kriterijume - sakupljaju materijal (ilustracije, tekstove) o ovoj temi i rade odjeljenjske albume, panoe - u večernjim satima posmatraju zvijezde, meteore, mjesec, prave bilješke i navode osobine nebeskih tijela, a na osnovu toga organizuju odjeljenjske izložbe, razgovaraju, komentarišu, iznose zapažanja.... 	Kosmos, vasiona, nebo; nebeska tijela; Sunčev sistem	Matematika Nastavna tema: mjerenje Nastavne jedinice: jedinice mjere za dužinu; jedinice mjere za vrijeme.

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da podstiče učenika/učenicu na razmišljanje, kao i da na konkretnim primjerima pronalaze sličnosti i razlike. Dio nastavnoga sadržaja treba izvoditi u neposrednoj okolini, dvorištu škole.

Tema: Planeta Zemlja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna oblik i veličinu Zemlje - umije da razlikuje kopneni i vodeni 	Učenici/ce: <ul style="list-style-type: none"> - koristeći model Zemlje, opisuju njen oblik i izgled njene površine, 	Globus; svjetski oceani: Tih, Atlantski, Sjeverno-ledeni, Indijski okean;	Matematika Nastavna tema: mjerenje

<p>dio Zemljine površine uz upoređivanje kontinenata i okeana s obzirom na veličinu i geografski položaj</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da razlikuje osnovne elemente Zemljine kore i stijene po načinu postanka - zna da razlikuje osnovne oblike reljefa na Zemlji i u svom kraju i okolini - razumije pojavu vulkana i zemljotresa. 	<p>pokazuju velike djelove kopna i voda na Zemlji</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći odgovarajuće pokazatelje, razvrstavaju kontinente po veličini i obliku - uz korišćenje odgovarajućega slikovnog materijala, filma upoređuju preovlađujuće oblike reljefa na Zemljinoj površini - posmatraju oblike reljefa, stijena u svom kraju i neposrednoj okolini, razgovaraju o zapažanjima i sl. - sakupljaju interesantne stijene i formiraju odjeljenjsku zbirku - posmatraju film o vulkanima i zemljotresima i razgovaraju o posljedicama - opisuju kako su doživjeli zemljotres i kako su se ponašali za vrijeme njegova djelovanja, razgovaraju o značenju ove pojave. 	<p>kontinenti: Azija, Afrika, Ševerna Amerika, Južna Amerika, Evropa, Antarktik, Australija; stijene – magmatske, sedimentne, metamorfne; nabiranje, rasijedanje; erozija, akumulacija.</p>	<p>Nastavne jedinice: jedinice mjere za dužinu; jedinice mjere za površinu; jedinice mjere za vrijeme</p> <p>Poznavanje prirode Nastavne teme: živa i neživa priroda; uslovi života na Zemlji</p>
---	--	---	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da aktivira učenike/učenicice mobilisanjem njihovih prethodnih znanja i iskustava, usmjerava ih na detaljnija i trajnija posmatranja u prirodi, podstiče ih da otkrivaju uzročno-posljedične veze između prirode i načina života i rada ljudi. Kad je riječ o sadržajima koji govore o reljefu, akcent treba da bude na onome što je đeci najbliže, kao što je reljef svojega kraja. U tome smislu nastavnik/nastavnica treba da planira terenski rad s ciljem razgledanja, razvrstavanja, upoređivanja oblika reljefa u datome kraju i okolini. Kao dio obavezne literature, nastavniku/nastavnici treba da koristi knjigu *Kako djeca mogu spasiti planetu*.

Tema: Predstavljanje zemljine površine

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna način prikazivanja Zemljine površine na karti, globusu, reljefu i 	<p>Učenici/učenicice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoređuju načine prikazivanja Zemljine površine i sami/same 	<p>Elementi karte, uporednici, podnevcu, Ekvator, Grinič; geografska širina i</p>	<p>Matematika Nastavna tema: mjerenje</p>

<p>njihovu primjenu</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da razlikuje osnovne elemente geografske karte, znaju predstavljanje geografskih sadržaja na kartama i objašnjavaju predstavljanje reljefa metodom izohipsa i metodom boja - zna da objasni pojmove <i>uporednici</i>, <i>meridijani</i>, <i>Ekvator</i>, <i>povratnici</i> i <i>polarnici</i>, <i>Grinič</i>, <i>zemljini polovi</i> - zna da se orijentiše na karti, uz sposobnost da primijeni različite metode orijentacije u prirodi. 	<p>dolaze do spoznaje o različitosti predstavljanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - prave tekstualni opis kraja na osnovu dogovorenih kartografskih znakova na karti - crtaju kartografske znake - pokazuju na karti važnije uporednike i podnevkve, Zemljine polove, oblike reljefa i druge geografske sadržaje - izrađuju najjednostavniji plan svoje opštine i određuju položaj svoje škole - određuju strane svijeta na karti - određuje položaj tačaka na globusu i geografskoj karti - sopstvenim crtežom predstavljaju na karti svoj kraj jednom od metoda (npr. boje). 	<p>geografska dužina; nadmorska visina, relativna visina, orijentacija; razmjernost karte, razmjernik; izohipse</p>	<p>Nastavne jedinice: jedinice mjere za dužinu; jedinice mjere za površinu</p> <p>Poznavanje društva Nastavna tema: prostorna orijentacija</p>
--	--	---	---

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da insistira na kartografskoj pismenosti i upotrebi geografskih karata.

Za sadržaje iz orijentacije nastavnik/nastavnica treba da s učenicima/učenicama planira terensko istraživanje (izbor terena, osmišljava aktivnosti u vidu problemskih zadataka). Uvježbavanje orijentisanja može se organizovati kao grupni rad ili rad u parovima uz konkretne zadatke.

Tema: Kretanje Zemlje i posljedice njenih kretanja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da objasni okretanje Zemlje oko svoje ose i njegove posljedice - umije da obrazloži kretanje Zemlje oko Sunca i posljedice toga kretanja - zna da razlikuje toplotne pojaseve i 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eksperimentišu u zatamnjenoj prostoriji – učionici, s modelom Zemlje i izvorom svjetlosti; opažaju kako se vidi osvijetljeni krug pri različitim stranama svjetlosti; 	<p>Rotacija; zemljina osa; dan, noć; revolucija; toplotni pojasevi; godišnja doba</p>	<p>Priroda i tehnika Nastavna tema: kretanja Zemlje i uticaj Sunca na vrijeme</p>

<p>da se Crna Gora nalazi u ševerno-umjerenom toplotnom pojasu</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da samostalno zaključi kako posljedice Zemljinih kretanja utiču na život i rad ljudi. 	<p>opažaju kako se mijenja granica osvjetljenosti i zaključuju o pojavi dana i noći i razlikama u vremenu</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći telurijum i globus, demonstriraju kretanje Zemlje oko Sunca - na fotografiji, filmu prepoznaju godišnja doba i toplotne pojaseve - na osnovu vlastitoga znanja i zapažanja, filma, na konkretnome primjeru opisuju uslove za život i rad ljudi u pojedinim pojasevima i godišnjim dobima - izrađuju grupni rad koji predstavlja zaključak o uticaju zemljinih kretanja na život i rad ljudi u svom kraju, Crnoj Gori.... 		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba što više da primjenjuje aktivne oblike i metode rada koje se fokusiraju na učeničku aktivnost i saradnju. Nastavnik/nastavnica podstiče interakciju nastavnik/nastavnica – učenik/učenica i razmjenu između samih učenika/učenica. Osnovu učenja treba da predstavljaju vlastita iskustva učenika/učenica i opservacije koje su prikupljene s različitih mjesta. Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti očiglednim (ilustrativnim) materijalom.

Tema: Vazdušni omotač Zemlje

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da je vazduh smješa gasova - umije da ocijeni značaj vazduha za planetu Zemlju - umije da razlikuje vrijeme i klimu, elemente (pojave) vremena i klime i upoznaje klimatske faktore - umije da razlikuje osnovne klimatske 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - najjednostavnijim eksperimentom dokazuju prisustvo kiseonika i ugljendioksida u vazduhu - na konkretnome primjeru daju mišljenje o značaju vazduha za život - slušajući vremensku prognozu, objašnjavaju elemente klime, 	<p>Atmosfera; vrijeme, klima; vremenski – klimatski elementi; klimatski faktori; klimatski tipovi.</p>	<p>Priroda i tehnika:</p> <p>Tema: Razvrstavanje materije i osobine materije</p> <p>Nastavna jedinica: Materije, tečnosti i gasovi</p> <p>Priroda i tehnika</p>

<p>tipove na Zemlji, saznaje o problemu zagađenja vazduha na Zemlji i aktivnostima u cilju zaštite.</p>	<p>uočavaju razliku između vremena i klime i navode klimatske faktor</p> <ul style="list-style-type: none"> - kroz grupni istraživački rad predstavljaju klimu u regijama Crne Gore tokom godine i njen uticaj na život i rad ljudi (turizam, privredne djelatnosti i sl.) - na ilustracijama i filmu prepoznaju klimatske tipove i na karti svijeta pokazuju njihovo prostiranje - čitaju tekst <i>Kako djeca mogu spasiti atmosferu</i> i osmišljavaju mjere za njenu zaštitu. 		<p>Nastavna tema: kretanja Zemlje i uticaj Sunca na vrijeme</p> <p>Priroda i društvo Nastavna tema: Što mogu da uradim</p>
---	---	--	---

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da povezuje gradivo s postojećim školskim i vanškolskim znanjima i iskustvima učenika/učenica, otvara mogućnost da učenik/učenica slobodno postavlja pitanja, istražuje.

Nastavnik/nastavnica treba da planira posetu meteorološkoj stanici.

Zapažanja o vremenskim promjenama učenici/učenice bilježe u šeme koristeći jednostavne simbole. Aktivnost je svakodnevna i posvećuje joj se malo vremena.

Tema: Vode na Zemlji

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije značaj vode za život na Zemlji - zna da razlikuje osnovne pojave i oblike voda (okeane, mora, jezera, rijeke, lednike) - zna da objasni pojmove <i>podzemne vode, izvor, tok, ušće, vodostaj, sliv, riječna mreža, riječni sistem</i> - umije da zapaža probleme nestašice čiste vode i zna negativne uticaje na kvalitet voda. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na konkretnome primjeru analiziraju značaj voda za život - na fotografiji, filmu prepoznaju karakteristične vode - na karti svijeta pokazuju najveće zalive, moreuze i kanale - sakupljaju fotografije, podatke, tekstove o različitim vodnim objektima - vrše selekciju, valorizuju, razmjenjuju i analiziraju prikupljene informacije 	<p>Hidrosfera; plima, oseka; morske struje; salinitet</p>	<p>Poznavanje prirode Nastavna tema: kopnene vode Nastavne jedinice: različiti tipovi kopnenih voda; talasanje na vodenoj površini</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - vrše selekciju, valorizaciju, razmjenu i analizu prikupljenih informacija - istražuju vode svoga kraja i izrađuju zidne novine, panoe s motivima voda svog kraja - u grupama izrađuju istraživački zadatak voda u Crnoj Gori i njihov značaj i ulogu u životu i radu ljudi (turizam, privredne djelatnosti i sl.) i organizuju prezentacije - vrednuju čovjekov odnos prema vodama pomoću video-zapisa, filmova, stručne literature, posmatranjem. 		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da povezuje gradivo s postojećim školskim i vanškolskim znanjima i iskustvima učenika/učenica.

Nastavnik/nastavnica treba da upućuje i podstiče učenike/učenice da iz literature, s interneta, iz medija, audio- i video-zapisa itd., sistematski prikupljaju informacije o ovoj temi. Posebno treba da naglašava problem zagađenosti voda i sve veći problem nestašice čiste vode.

Sadržaj ove nastavne teme nastavnik/nastavnica obogaćuje filmskim, tekstualnim, ilustrativnim materijalom.

Nastavnik/nastavnica treba da planira posetu nekom od vodnih objekata u kraju i okolini.

Tema: Biljni i životinjski svijet na Zemlji

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije da se od Ekvatora k polovima mijenja biljni i životinjski svijet, kao i od podnožja k vrhovima planina i zapaža šumske spratove i tipične životinjske predstavnike u njima - razumije značaj biljnoga i životinjskoga svijeta i shvata odnos 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju fotografije, filmove biljnoga i životinjskoga svijeta iz okruženja i šire - razvrstavaju biljke i životinje u grupe na osnovu različitih kriterijuma - obilaze svoje mjesto, kraj i prave mape biljnoga i životinjskoga svijeta; iznose zapažanja o uticaju čovjeka 	<p>Biosfera; geografska zonalnost; visinski pojasevi</p>	<p>Poznavanje prirode Nastavna tema: livada i pašnjak, šuma Nastavna tema: Park, zelene površine i cvijeće</p> <p>Nastavna jedinica: značaj biljaka i životinja za čovjeka</p>

čovjek – priroda i potrebu unapređivanja i zaštite biljnoga i životinjskoga svijeta.	na njih i predlažu mjere, aktivnosti unapređenja i one koje mogu sami/same preduzeti - utvrđuju i razmjenjuju mišljenja o pozitivnim i negativnim uticajima čovjeka na biljni i životinjski svijet.		Priroda i tehnika Nastavna tema: raznolikost u prirodi
--	--	--	---

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da planira terenski rad, upućuje učenike/učenice na preciznije posmatranje, istraživanje, prikupljanje podataka, različitoga materijala.

U zavisnosti od okruženja i od mogućnosti nastavniku/nastavnici se preporučuje planiranje posete zoološkome vrtu, botaničkoj bašti, stakleniku, rasadniku. Nastavnik/nastavnica treba da podstiče učenike/učenice da učestvuju u akciji pošumljavanja, uređivanja dvorišta. Ovu nastavnu temu nastavnik/nastavnica treba da produbi i slikovito predstavi u okviru prirodnjačkoga dana (projekat).

Nastavnik/nastavnica treba posebno da ukaže na posljedice uništavanja šuma, krčenja i propadanja šuma, šumskih požara, kao i na ugroženost pojedinih biljnih i životinjskih vrsta od strane čovjeka.

VII razred

1. Stanovništvo i naselja na Zemlji; 2. Geografska sredina i ljudske djelatnosti; 3. Evropa – prirodne i društvene karakteristike; 4. Južna Evropa, prirodne i društvene karakteristike; 5. Zapadna Evropa, prirodne i društvene karakteristike; 6. Srednja Evropa, prirodne i društvene karakteristike; 7. Severna Evropa, prirodne i društvene karakteristike; 8. Istočna Evropa, prirodne i društvene karakteristike.

Tema: Stanovništvo i naselja na Zemlji

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna o broju stanovnika na Zemlji po kontinentima, populaciono najveće države svijeta - umije da razlikuje prirodno i mehaničko kretanje stanovništva i migraciona kretanja - umije da razlikuje biološke i socio-ekonomske strukture stanovništva i 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - koristeći odgovarajuće pokazatelje, upoređuju stanovništvo na Zemlji - u grupama rade zadatak tako što pronalaze fotografije, filmove i drugi adekvatan materijal i, zahvaljujući njima, prepoznaju i opisuju karakteristične rase, narode, religije 	Prirodni priraštaj; gustina naseljenosti; strukture stanovništva; migracije; svjetske religije, struktura stanovništva, migracije; gradovi, sela, urbanizacija, ekumena, subekumena, anekumena.	Gradansko vaspitanje <ul style="list-style-type: none"> - upoznaje se s kulturnim, vjerskim, etničkim, političkim i generacijskim razlikama i na životnim primjerima uvjerava se da one nijesu sredstvo razdvajanja Istorija:

upoznaje savremene probleme svjetskoga stanovništva - na karti umije da uoči naseljeni i nenaseljeni dio Zemlje i da prepozna rase, religije i grupe naroda i njihovo rasprostranjenje - zna nastanak naselja na Zemlji, njihov razvoj i karakteristike.	- na osnovu grafikona i dijagrama analiziraju rast broja stanovnika - na karti svijeta pokazuju prostorni razmještaj svjetskoga stanovništva - na konkretnome primjeru daju mišljenje o problemima svjetskoga stanovništva - na konkretnim primjerima daju mišljenje o problemima naselja.		nastanak gradova
--	---	--	------------------

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na osnovne karakteristike stanovništva, najvažnije demografske probleme savremenoga svijeta. U obradi sadržaja neizbježna je upotreba određenih statističkih podataka. Nastavniku/nastavnici se preporučuje da od učenika/učenice ne zahtijeva memorisanje brojčanih podataka, već da upućuje učenike/učenice kako da koriste dijagrame, grafikone, statističke podatke. Nastavnik/nastavnica treba da koristi geografsku kartu u svim fazama nastavnoga procesa i na svim tipovima časova.

Tema: Geografska sredina i ljudske djelatnosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: - zna da razlikuje prirodnu i geografsku sredinu i saznaje dinamičnosti geografske sredine - razumije pojam geografske regije - razumije da je razvoj privrede uslovljen prirodnim i društvenim faktorima, razlikuje privredne djelatnosti kroz sektore, navodi obnovljive i neobnovljive resurse.	Učenici/učenice: - na konkretnome primjeru određuju osobine prirodne i geografske sredine, navode sličnosti i razlike - na geografskoj karti pronalaze neke veće regije svijeta, razvrstavaju ih i objašnjavaju svoja zapažanja - daju primjere za obnovljive i neobnovljive resurse - na osnovu znanja i iskustva i primjera koje poznaju navode ljudske aktivnosti, grupišu ih u odgovarajuće privredne djelatnosti i objašnjavaju - kroz grupne zadatke objašnjavaju	Prirodna sredina; geografska sredina; geografska regija; prirodni resursi; privreda	

	uticaj prirodnih i društvenih faktora na privređivanje uz davanje adekvatnih ilustrativnih primjera - na primjerima Crne Gore analiziraju i objašnjavaju uticaj prirodnih i društvenih faktora na razvoj pojedinih privrednih djelatnosti.		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da motiviše učenike/učenice da koriste različite izvore znanja, da povezuju sopstvena iskustva i školsko znanje, da samostalno istražuju i uče.

Tema: EVROPA – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: - zna da objasni položaj, granice, veličinu i razuđenost Evrope koristeći kartu - zna o reljefu kontinenta, bogatstvu voda, razlikuje klimatske oblasti i raznovrsnost biljnoga i životinjskoga svijeta - zna broj stanovnika, gustinu naseljenosti, migracije i strukture stanovništva, razlikuje glavne religije i evropske porodice naroda, kao i tipove naselja - umije na karti da pokaže podjelu Evrope na geografske regije.	Učenici/učenice: - uz pomoć karte, fotografija i filma analiziraju geografski položaj, određuju granice i izdvajaju na karti osnovne oblike razuđenosti - objašnjavaju u glavnim crtama raznolikost prirode Evrope i pokazuju na karti najistaknutije oblike reljefa - koristeći prethodna znanja, daju primjere za različitost klimatskih tipova na fotografiji, filmu prepoznaju karakteristične vode i samostalno zaključuju o njihovu značaju - na karti pokazuju prostorni razmještaj evropskoga stanovništva, opisuju jezičku i vjersku raznolikost - na karti ograničavaju velike geografske regije Evrope.	Geografski položaj; razuđenost obala; prirodne karakteristike; društvene karakteristike; geografske regije	Istorija Nastavna tema: rani srednji vijek Nastavne jedinice: velika seoba naroda; hrišćanska crkva, njeno ustrojstvo Biologija Nastavna tema: zaštita i unapređivanje životne sredine; biljno carstvo i životinjsko carstvo

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da povezuju prethodna znanja i vlastita iskustva s novim sadržajima i da ih koriste, podstiče ih na slobodno razmišljanje, postavljanje pitanja. Posebno insistira na kartografskoj pismenosti i upotrebi geografskih karata različitoga sadržaja i razmjera.

Upućuje učenike/učenice na različite izvore znanja, ukazuje na važnost korišćenja interneta u geografskim sadržajima.

Nastavnik/nastavnica treba da podstiče učenika/učenicu na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova pri pojavi određenih problema.

Tema: JUŽNA EVROPA - prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna geografski položaj južne Evrope - zna prirodnogeografske odlike i saznaje da je južna Evropa zemljotresno i vulkansko područje - umije da razlikuje nacionalni i vjerski sastav stanovništva, upoznaje civilizacijske i kulturne vrijednosti - umije da uoči osobine mediteranskih naselja - razumije značaj Sredozemnog mora i sredozemne klime za život ljudi (ribolov, pomorstvo, turizam, uzgoj mediteranskih kultura, mediteranska kuhinja) - zna države južne Evrope i njihove osnovne geografske karakteristike - zna osnovne karakteristike sušednih regija Crne Gore. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći kartu Evrope, određuju geografski položaj južne Evrope, imenuju i pokazuju veća ostrva, poluostrva, mora, moreuze, planine, ravnice - posmatraju film o vulkanskoj erupciji i samostalno zapisuju što su zapazili - uz odabrani slikovni materijal, koristeći prethodno znanje i vlastito zapažanje, objašnjavaju sredozemnu klimu i opisuju karakteristike vegetacije, povezuju klimu, vegetaciju i stil ishrane, uz primjerene zaključke - razgovaraju na temu šarolikost nacionalnoga i vjerskoga sastava stanovništva i njihov uticaj na život ljudi - uz odgovarajući slikovni materijal, film, analiziraju prirodne i društvene uslove za razvoj turizma - izrađuju turističku kartu južne Evrope - formiraju grupe koje dobijaju 	<p>Geografski položaj; Sredozemlje; razuđenost obala; prirodne karakteristike; društvene karakteristike; politička podjela</p> <p>Sredozemlje, mediteransko naselje, turizam, mediteranski tip proizvodnje</p>	<p>Istorija Nastavna tema: Antička Grčka</p> <p>Nastavne jedinice: zemlje, stanovništvo, zlatno doba Atine, grčka kultura</p> <p>Nastavna tema: Antički Rim</p> <p>Nastavne jedinice: rimska država, rimska kultura</p> <p>Bilogija Nastavna tema: karakteristični ekosistemi Crne Gore; zaštita i unapređivanje životne sredine</p> <p>Gradansko vaspitanje Nastavna tema: demokratija, civilno društvo, građanin/građanka</p>

	zaduženja da sakupljaju i vrše selekciju materijala (slikovni, tekstualni itd.) za izradu panoa, eseja i albuma na datu temu, odjeljenjskih i međuodjeljenjskih prezentacija - na karti uočava dubrovačko primorje, trebinjsku regiju, regije Foče, Donjeg Polimlja, Pešterske visoravni, novopazarske regije, kosovskomitrovačke, metohijske i skadarske regije.		Muzička kultura: sličnosti i razlike muzičkih sadržaja u različitim geografskim sadržajima
--	--	--	--

Didaktička uputstva

S obzirom na to da se Evropa izučava kao cjelina, nije potrebno ponavljati sadržaje kod proučavanja regija Evrope. Dovoljno je ukazati na specifičnosti po kojima su te regije prepoznatljive u svijetu. Nije potrebno izučavati sve države pojedinačno (jedna država – jedan čas) Zemlje Balkanskoga poluostrva nije potrebno izučavati pojedinačno. Na jednome času nastavnik/nastavnica može realizovati više ciljeva. Nastavnici/nastavnice treba što više da primjenjuju aktivne oblike i metode rada koje se fokusiraju na učeničku aktivnost i saradnju. Učenike/učenice treba što više podsticati na samostalan, kreativan rad uz upotrebu različite, dostupne literature. Nastavnici/nastavnice treba da planiraju posetu crnogorskoj jadranskoj obali. Prilikom obrade sadržaja o državama južne Evrope nastavnik/nastavnica treba da kratko ukaže na osnovne prirodne i društvene karakteristike. Prilikom obrade pojedinih nastavnih tema nastavniku/nastavnici se preporučuje puštanje karakteristične muzike s određenih prostora, iz različitih država.

Tema: ZAPADNA EVROPA – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna geografski položaj zapadne Evrope, naročito poslije velikih geografskih otkrića - zna osnovne prirodnogeografske odlike i da uoči uticaj Atlantika i golfske struje na prirodu zapadne Evrope - zna da je zapadna Evropa kolijevka industrijalizacije – privredno i kulturno visoko razvijeno područje - umije da objasni vjekovnu borbu ljudi na pretvaranje močvara u obradivo zemljište i otimanje zemlje od mora - umije na karti da pokaže države zapadne Evrope i objasni njihove osnovne prepoznatljivosti. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti, države zapadne Evrope i objašnjavaju geografski položaj - uz korišćenje karte, slikovnoga materijala, filma upoređuju atlantsku i sredozemnu obalu - na fotografiji prepoznaju karakteristične oblike reljefa - vrednuju uticaj Atlantskoga okeana na klimu, biljni svijet i privredu zapadne Evrope - na osnovu vlastitoga znanja navode objekte po kojima je zapadna Evropa prepoznatljiva u svijetu - sakupljaju i vrše selekciju materijala za izradu projekta na temu stanovništva i privrede i o tome izvještavaju - posmatraju film o smogu u Londonu i razgovaraju o posljedicama industrijalizacije - prepoznaju države zapadne Evrope i njihove osnovne geografske karakteristike - u grupama dobijaju istraživačke zadatke da pronađu i objasne tipičnosti pojedinih zemalja zapadne Evrope, objasne i obrazlože svoj izbor. 	<p>Zelena Evropa, estuari, polderi, kolijevka industrijalizacije, pomorske sile, visoka razvijenost, kolonijalna, sila, politička podjela</p>	<p>Tehnika i informatika</p>

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da organizuje aktivnosti za izradu projekatskoga rada, organizuje rad u grupama ili parovima, pruža pomoć u prikupljanju materijala, daje instrukcije u vezi s korišćenjem prikupljenoga materijala, podstiče učenike/učenice na preuzimanje inicijative, na lični doprinos radu, omogućava slobodu mišljenja, prosuđivanja, vrednovanja.

Nastavnik/nastavnica treba da u sadržajima o državama zapadne Evrope kratko ukaže na osnovne prirodne i društvene karakteristike. Akcenat treba biti na onim karakteristikama po kojima su države zapadne Evrope prepoznatljive u Evropi i svijetu, i to na onim državama zapadne Evrope koje su „predstavnicima“ regije (Velika Britanija, Francuska).

Tema: SREDNJA EVROPA – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da objasni tranzitni položaj srednje Evrope i značaj Dunava i Rajne za njega - zna da objasni prirodno-geografske odlike prostora - zna da razlikuje narode srednje Evrope - zna privredne karakteristike - umije na karti da pokaže države srednje Evrope i objasni njihove osnovne specifičnosti. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti srednje Evrope, objašnjavaju geografski položaj i ocjenjuju njenu pogodnost kao tranzitnoga područja - čitaju tekst o Dunavu i pokazuju na karti države kroz koje protiče, zaključuju o značaju Dunava, objašnjavaju njegov uticaj na život ljudi, privredu i sl., opisuju i objašnjavaju karakteristike i tipičnosti država kroz koje Dunav protiče - uz korišćenje slikovnog materijala, filma, upoređuju veće reljefne jedinice i zaključuju o uslovima za život - koristeći odgovarajuće pokazatelje, upoređuju stanovništvo srednje Evrope prema određenim kriterijumima - analiziraju privrednu kartu i zaključuju o razvoju privrede - prepoznaju države srednje Evrope i njihove osnovne geografske karakteristike. 	<p>Tranzit, Germani, Sloveni, Romani, Ugrofini; kontinentalne države; primorske države</p>	<p>Biologija</p> <p>Nastavna jedinica: zaštita i unapređivanje životne sredine</p>

Didaktička uputstva:

Nastavnik/nastavnica treba da koristi raznovrsna očigledna nastavna sredstva u vezi s ovom temom. Podstiče učenike/učenice na samostalan, kreativan rad i upućuje ih na korišćenje interneta, biblioteke, leksikona, dečijih enciklopedija itd. Planira posetu institucijama kulture, zavičajnome muzeju, izlet do spomenika kulture. Prilikom obrade sadržaja o državama srednje Evrope, nastavnik/nastavnica treba kratko da ukaže na osnovne prirodne i društvene karakteristike. Akcenat treba biti na onim karakteristikama po kojima su pojedine države srednje Evrope prepoznatljive u Evropi i svijetu.

Akcenat treba biti na onim državama koje imaju važnu ulogu u Evropi i svijetu.

Tema: ŠEVERNA EVROPA – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna geografski položaj ševerne Evrope - zna osnovne karakteristike prirode - umije da uoči uticaj polarne klime na naseljenost Skandinavije i način života ljudi - zna da objasni pojavu polarnoga dana i polarne noći - umije da pokaže države ševerne Evrope i opisati osnovne odlike. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti ševerne Evrope i objašnjavaju geografski položaj na fotografiji, filmu prepoznaju karakterističnu obalu - na karti pokazuju veće arhipelage, mora, zalive (fjordove), ostrva, poluostrva - uz korišćenje slikovnog materijala, filma, upoređuju reljefne oblike, povezuju prethodna znanja i objašnjavaju pojavu polarne noći i polarnoga dana, pronalaze zanimljive primjere i prezentuju ih pred ostalima - daju primjere kako klimatski uticaji uslovljavaju život ljudi, naseljavanje i privređivanje - na osnovu sakupljenih materijala i tekstova zaključuju o organizaciji života stanovništva u uslovima polarne klime - istražuju o životu Laponaca, opisuju ga i dovode u vezu njihov nomadski način života s prirodnim uslovima 	<p>Fjord, lednik, fjeld, polarni dan, polarna noć, polarna svjetlost, more – druga njiva, ribolov – druga žetva, Sami</p>	<p>Istorija Informatika</p>

	- na osnovu prikupljenih i selektovanih materijala na temu Geografija zemalja bijele noći osmišljavaju kreativne prezentacije unutar i između odjeljenja.		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da povezuje gradivo s vlastitim, školskim i vanškolskim znanjima i iskustvima učenika/učenica.

Nastavnik/nastavnica treba da podstiče saradnju i razmjenu između učenika/učenica, otvara mogućnost da učenik/učenica postavlja pitanja, istražuje. Sadržaj ove nastavne teme dopunjuje upotrebom audio-vizuelnoga materijala, filma, dijapozitiva, video-snimaka, muzike itd.

Prilikom obrade sadržaja o državama ševerne Evrope nastavnik/nastavnica treba kratko da ukaže na osnovne prirodne i društvene karakteristike. Akcenat treba biti na onim karakteristikama po kojima su države ševerne Evrope prepoznatljive u Evropi i svijetu.

Tema: ISTOČNA EVROPA – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - umije da odredi geografski položaj istočne Evrope - zna karakteristike većih prirodno-geografskih cjelina i kontinentalnost istočne Evrope - zna osnovne odlike stanovništva istočne Evrope - zna države istočne Evrope i njihova bitna svojstva. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti istočne Evrope - objašnjavaju kontinentalnost istočne Evrope - uz upotrebu slikovnog materijala, filma, opisuju veće prirodno-geografske jedinice i izvode zaključke o uslovima za život - prepoznaju na fotografiji karakteristični biljni svijet - na osnovu odgovarajućih pokazatelja upoređuju stanovništvo, pronalaze sličnosti i razlike - prepoznaju države istočne Evrope i njihove osnovne geografske karakteristike - osmišljavaju najprije odjeljenjske a zatim i međuodjeljenjske kvizove u 	Kontinentalnost, stepa, tajga, tundra, černozem	

	<p>kojima uvezuju stečeno znanje i osvrćući se na poznate zanimljivosti: stil života, ishrana ljudi, po čemu su pojedine zemlje poznate i zbog čega je to tako...</p> <ul style="list-style-type: none"> - pripremaju odjeljenjske i međuodjeljenjske turističke prezentacije glavnih gradova zemalja istočne Evrope (koriste geografsku kartu, druge izvore podataka i na taj način sažimaju stečeno znanje, ukazuju njihove specifičnosti. (npr. Moskva – Kremlj, Crveni trg...) 		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da organizuje rad u grupama, pomaže učenicima/učenicama u prikupljanju i selekciji materijala, pripremi efektne prezentacije i izvještanju o rezultatima grupnoga rada.

Prilikom obrade sadržaja o državama istočne Evrope, nastavnik/nastavnica treba kratko da ukaže na osnovne prirodne i društvene karakteristike. Akcenat treba biti na onim karakteristikama po kojima su države istočne Evrope prepoznatljive u Evropi i svijetu, i to na onim državama po kojima je istočna Evropa prepoznatljiva u Evropi i svijetu.

Nakon završene nastavne teme učenici/učenice treba da imaju mogućnost ponavljanja i utvrđivanja.

VIII razred

1. Azija: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 2. Afrika: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 3. Amerika – geografski položaj i otkriće; Ševerna Amerika: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 4. Srednja Amerika: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 5. Južna Amerika: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 6. Australija, Okeanija: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti; 7. Polarne oblasti: prirodne i društvene karakteristike; geografske zanimljivosti.

Tema: AZIJA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da objasni geografski položaj Azije - zna glavne regije i njihove specifičnosti i najveće i najznačajnije države - umije da uoči razuđenost obala, saznaje visoku seizmičnost i pojavu živih vulkana, ostrvskoga dijela Dalekog istoka i malajskog arhipelaga - umije da razlikuje reljefnu i klimatsku raznolikost, raspored voda i karakteristike biljnoga i životinjskoga svijeta - zna o intenzivnome rastu stanovništva i efektima, zna glavne grupe naroda i religija - zna prirodna bogatstva i privredni uspon Azije. - zna Himalaje – krov svijeta - zna o Kineskome zidu - zna najveće gradove. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći kartu svijeta, određuju geografski položaj Azije, upoređuju ga s položajem Evrope i ostalih kontinenata - ograničavaju na karti velike regije Azije i prepoznaju države, objašnjavaju po čemu su im poznate - na karti pokazuju veće oblike razuđenosti obala - posmatraju film o najvećim planinama, visoravnima, ravnicama Azije i samostalno zaključuju o uslovima za život - povezuju prethodna znanja i opisuju klimatske tipove - pokazuju na karti oblasti s rijetkom i gustom riječnom mrežom, pronalaze uzroke - pronalaze ilustrativne primjere, istražuju, predstavljaju i obrazlažu karakteristične biljne i životinjske vrste - sakupljaju materijal (slikovni, tekstualni) iz različitih izvora (internet, odgovarajuća literatura) na temu stanovništva i naselja i o tome izvještavaju - koristeći privrednu kartu, navode prirodna bogatstva i samostalno zaključuju o mogućnosti privređivanja - na nivou odjeljenja nakon grupnoga zadatka organizuje diskusija 	<p>Tibet, Himalaji, Malajski arhipelag, monsun, Gobi, vatreni pojas Pacifika, cunami, demografska eksplozija, mongoloidna rasa, budizam, pagoda, Himalaji Kineski zid, Peking, Hong Kong</p>	<p>Biologija biljno carstvo i životinjsko carstvo</p> <p>Građansko vaspitanje Nastavna tema: demokratija, civilno društvo, građani/građanke</p>

	<p>na temu <i>Azija, kontinent velikih kontrasta</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - dobijaju zadatak da odaberu jednu azijsku državu i obrazlože po čemu je ona sve poznata (turizam, stil ishrane, sport) - procjenjuju o ulozi Himalaja kao prirodne barijere - posmatraju film o Himalajima, čitaju tekst „Himalaji, izazov za najsmjelije“ i razgovaraju o osvajanjima Himalaja - istražuju i prikazuju kako su i koji crnogorski planinari osvojili Mont Everest - istražuju o nastanku Kineskoga zida, predstavljaju ga i opisuju, donose sud o njegovoj vrijednosti i značaju - istražuju i prezentuju najveće gradove i njihove specifičnosti, po čemu su poznati. 		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica aktivira učenike/učenice mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućivanjem na samostalno pronalaženje informacija, na slobodno razmišljanje. Upućuje učenike/učenice na korišćenje raznovrsnih izvora znanja. Sadržaj ove nastavne teme nastavnik/nastavnica dopunjuje upotrebom audio-vizuelnih materijala, filma, dijapozitiva, muzike itd. Nastavnik/nastavnica treba da koristi geografsku kartu u svim fazama nastavnoga procesa i na svim tipovima časa.

S obzirom na to da se Azija izučava kao cjelina, nije potrebno ponavljati sadržaje kod proučavanja regija Azije. Dovoljno je ukazati na specifičnosti po kojima su te regije prepoznatljive u svijetu. Preporučujemo da ovome dijelu programa nastavnik/nastavnica organizuje izradu odgovarajućih radova učenika/učenica (seminarski radovi, plakati, panoi, prezentacije, diskusije, istraživački zadaci...) bilo kroz individualni, grupni rad ili rad u paru.

Nastavnici/nastavnice treba da podstiču i razvijaju sposobnost klasifikacije i sistematizacije, izdvajanja bitnoga od nebitnog, vještinu povezivanja, obrazlaganja, zastupanja svog mišljenja, prihvatanja tuđeg, kao i uočavanja važnih podataka i činjenica.

Nastavnik/nastavnica upućuje učenike/učenice kako da sređuju, klasifikuju i izlažu prikupljeni materijal i podstiče argumentovanu diskusiju. Prilikom obrade pojedinih nastavnih tema nastavniku/nastavnici se preporučuje puštanje karakteristične muzike s određenih prostora, iz različitih država.

Tema: AFRIKA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da objasni geografski položaj i površinu Afrike - zna osnovne prirodno-geografske odlike Afrike i shvata uzroke i posljedice klimatske i biljne zonalnosti i životinjski svijet - zna strukturu i kretanje stanovništva i probleme demografske eksplozije - zna veće regije Afrike i njihove osnovne prepoznatljivosti - prepoznaje Saharu - prepoznaje karakteristični životinjski i biljni svijet Afrike - zna najznačajnije države i njihove osobenosti. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uz korišćenje karte određuju geografski položaj Afrike i upoređuju ga s drugim kontinentima - pokazuju na karti veće regije Afrike - pronalaze fotografije, zanimljive filmove, prepoznaju karakteristični biljni i životinjski svijet i vode Afrike - posmatraju audio-vizuelne sadržaje, čitaju tekstove o stanovništvu Afrike, samostalno zaključuju o načinu života i rada - rade zidne novine i panoe na temu savremenih problema afričkoga stanovništva - na osnovu fotografija, filma opisuju Saharu, čitaju tekst „Oaza, Kamila“ – <i>Geografska čitanka za VII razred</i>, zaključuju o uslovima života - razgovaraju o tekstu „Kenija u očuvanom životinjskom carstvu“ – časopis <i>Magazin</i> br. 267 - posmatraju film o prašumi Konga, savanama, prepoznaju karakteristične biljne i životinjske vrste 	<p>Visoka Afrika; niska Afrika; prašuma, savana, stepa, pustinja; crna i bijela Afrika; kolonizacija; tropski proizvodi, plantažna proizvodnja</p>	<p>Istorija Nastavna tema: Stari istok</p> <p>Nastavne jedinice: društvo i države Staroga istoka; kultura naroda Staroga istoka. Informatika</p>

	- dobijaju zadatak da odaberu jednu afričku državu i obrazlože po čemu je ona sve poznata (npr. borba protiv ropstva, turizam, ljudske djelatnosti, biljni i životinjski svijet, stil ishrane, sport).		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

S obzirom na to da se Afrika izučava kao cjelina, nije potrebno ponavljati sadržaje kod proučavanja regija Afrike. Dovoljno je ukazati na specifičnosti po kojima su te regije prepoznatljivije u svijetu.

Nastavnik/nastavnica organizuje aktivnost za izradu projekatskoga rada, organizuje rad u grupama, upućuje učenike/učenicice na korišćenje interneta, literature, audio- i video-zapisa itd. Upućuje učenike/učenicice kako da sređuju, klasifikuju i prezentuju materijal. Pomaže učenicima/učenicama u izradi zidnih novina i panoa.

Sadržaj ove nastavne teme nastavnik/nastavnica treba da obogaćuje filmskim, tekstualnim, ilustrativnim materijalom.

Tema: AMERIKA – geografski položaj i otkriće

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna geografski položaj Amerike - zna otkriće, kolonizaciju i podjelu Amerike. 	Učenici/učenicice: <ul style="list-style-type: none"> - na karti određuju geografski položaj i upoređuju ga s drugim kontinentima - istražuju i na osnovu toga crtaju kartu na koju unose pravce putovanja prvih moreplovaca koji su doplovili do Amerike - istražuju ko je bio Kristifor Kolumbo, razgovaraju o tome, zaključuju o uzrocima i posljedicama kolonizacije Amerike. 	Geografski položaj; kolonizacija, Angloamerika, Latinska Amerika, Ševerna, Srednja i Južna Amerika	Istorija Velika geografska otkrića

Didaktička uputstva

Razgovor treba voditi uz korišćenje fotografija, filmova, čitanje teksta i sl.

Tema: ŠEVERNA AMERIKA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da objasni geografski položaj - zna prirodu Ševerne Amerike - zna sastav stanovništva - umije da razlikuje tipove i funkcije naselja - zna najvažnija prirodna bogatstva - umije da uoči na karti glavne industrijske i poljoprivredne reone - umije da procijeni ulogu SAD-a i Kanade u svijetu - zna o Jeloustonu, prvome nacionalnom parku - prepoznaje Veliki kanjon (prirodno čudo), Nijagarine vodopade i branu. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uz pomoć karte i slikovnoga materijala, filma, upoređuju prirodne cjeline, utvrđuju sličnosti i razlike - prikupljaju i vrše selekciju podataka s interneta i iz odgovarajuće literature o značajnim vodnim objektima i o tome izvještavaju - koristeći grafikone, tabele, analiziraju sastav stanovništva, pronalaze uzroke velikih kontrasta u koncentraciji stanovništva - na fotografiji, filmu prepoznaju karakteristične rase, naselja - uz korišćenje tematske karte kategorišu prirodna bogatstva i zaključuju o mogućnosti privređivanja - daju konkretne primjere primjene rezultata savremene tehnologije, tehnike, nauke, proizvodnje hrane SAD-a i Kanade - istražuju i prezentuju i obrazlažu zanimljivosti iz oblasti sporta (košarka, plivanje, hokej na ledu), obrazovanje, stil življenja (gradovi / megalopolisi / unutrašnjost Amerike), kultura (hipi pokret, film, svemirska istraživanja...) - posmatraju film o Jeloustonskome nacionalnom parku i zaključuju o oblicima zaštite - u grupama dobijaju da istraže i prezentuju jedno od prirodnih čuda: 	<p>Apalači, Kordiljeri, Nijagarini vodopadi, tornado, Jelouston, Inuiti, Indijanci, megalopolisi, tehnopolisi, Jeloustonski nacionalni park, Kanjon Kolorado</p>	<p>Biologija Nastavna jedinica: biljno carstvo, životinjsko carstvo</p> <p>Istorija: Rat za nezavisnost i stvaranje SAD Građanski rat u Americi</p>

	Jeloustonski park i oblike zaštite; kanjon Kolorada, Nijagarine vodopade, Branu i ulogu Nikole Tesle i sl.		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da koristi metode i aktivnosti koje će podsticati i razvijati sposobnosti klasifikacije i sistematizacije, izdvajanje bitnoga od nebitnoga, kao i uočavanje važnih podataka i činjenica. Preporučujemo da se statistički podaci koriste samo ilustrativno ili komparativno.

Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti filmskim, tekstualnim, ilustrativnim materijalom, a mnogo je mogućnosti i za korišćenje interneta. Učenika/učenicu treba upućivati na samostalan, kreativan rad i rad uz upotrebu različite dostupne literature.

Tema: SREDNJA AMERIKA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da na karti odredi prostor Srednje Amerike i vrednuje plovidbeni značaj Panamskoga kanala - zna prirodna obilježja - zna stare civilizacije u Srednjoj Americi: Maje, Asteke, Inke - zna da razlikuje uzroke rasnog, religijskog i etničkog miješanja i upoznaje kulturu Asteka i Maja - zna proizvode po kojima su poznate države Srednje Amerike - umije da na političkoj karti pokaže države Srednje Amerike 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti Srednje Amerike i pokazuju veća ostrva, mora, zalive - prikupljaju podatke o Panamskom kanalu, vrše njihovu sistematizaciju, pišu esej i daju mišljenje o njegovu značaju - pronalaze na karti dominantne oblike reljefa - na fotografiji prepoznaju karakteristične rase - na političkoj karti navode države njihove važne izvozne proizvode - čitaju i analiziraju tekst „Tajanstveni svijet Maja; Meksiko – putevima drevnih civilizacija“ (časopis <i>Magazin</i>, br. 321). 	<p>Panamski kanal, Asteci, Maje, piramide, Popokatepetl, Orizaba, Maje, Inke, Asteci</p>	<p>Biologija</p> <p>Nastavne jedinice: biljno carstvo, životinjsko carstvo</p>

Didaktička uputstva

Učenike/učenice treba što više podsticati na samostalan, kreativan rad uz upotrebu geografskog atlasa, dječjih leksikona, enciklopedija, različite dostupne literature. Nastavnik/nastavnica treba da aktivira učenike/učenice mobilisanjem prethodnih znanja, upućuje ih na samostalno pronalaženje informacija. Nastavnik/nastavnica, s učenicima/učenicama, može planirati i druge geografske zanimljivosti Srednje Amerike.

Tema: JUŽNA AMERIKA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da objasni geografski položaj i razlikuje velike prirodne cjeline - zna karakteristike klimatskih i biljnih pojaseva i vrednuje značaj šuma i voda Amazonije - zna da uoči rasnu izmiješanost stanovništva - umije da na na političkoj karti navede države Južne Amerike i njihove osnovne odlike - zna da objasni Amazoniju, carstvo vode i šume. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti lociraju oblasti koje pripadaju Južnoj Americi i određuju geografski položaj - uz korišćenje karte, odgovarajućega tekstualnog materijala, filma upoređuju velike prirodne cjeline - analiziraju geografske pojaseve i određuju osobine biljnih pojaseva - posmatraju film o Amazoniji i procjenjuju o značaju amazonskih šuma - na osnovu odgovarajućih pokazatelja ocjenjuju privredni razvoj država Južne Amerike - na političkoj karti pokazuju države Južne Amerike - organizuju na času virtuelno putovanje prijestonicama država Južne Amerike i smjenjujući se kao „vodiči“, nakon sprovedenogaa istraživanja i povezujući stečena znanja navode njihove specifičnosti - čitaju i analiziraju tekst „Amazon, slatkovodno more“, „Šume, pluća 	<p>Amazon, La Plata; Ognjena zemlja; Andi; Akonkagva; selvasi – prašume, Ljanosi – savane, pampasi – stepe; tropske kulture, melezi, mulati, mesteci, zabosi, kreoli Amazonija</p>	<p>Biologija Nastavne jedinice: biljni svijet životinjski svijet</p>

Zemlje“; „Naša planeta mora ostati zelena“.

Didaktička uputstva

Nastavnici/nastavnice treba sve više da podstiču individualni rad učenika/učenica, povećavaju mogućnost samoobrazovanja učenika/učenica, osposobljavaju ih da misle, a da manje mehanički pamte. Nastavnik/nastavnica organizuje rad u timu, grupama, parovima. Pomaže učenicima/učenicama u pripremanju materijala, prezentaciji i izvještaju o rezultatima grupnoga rada.

Sadržaj nastavne teme treba obogatiti filmskim, ilustrativnim, tekstualnim materijalom.

Nastavnik/nastavnica s učenicima/učenicama može planirati i druge geografske zanimljivosti južnoameričkoga kontinenta.

Tema: AUSTRALIJA, OKEANIJA – prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna geografski položaj i prirodne odlike Australije i Okeanije - umije da prepozna uzorke karakteristične za biljni i životinjski svijet - zna naseljavanje Australije i da na karti uoči prostorni razmještaj stanovništva - zna o problemima u vezi sa snabdijevanjem vodom - zna privredni razvoj - zna ostrvske grupe Okeanije - zna oblike prirode, Veliki koralni sprud. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti određuju geografski položaj Australije i Okeanije, pronalaze posebnosti i objašnjavaju razloge - koristeći prethodno znanje i iskustvo određuju vrijeme u Australiji, zaključuju o razlikama u vremenu i godišnjim dobima u odnosu na Evropu - uz korišćenje karte, ilustracija, drugih izvora informacija (filma, interneta) opisuju obalu, upoređuju prirodne jedinice - razgovaraju o problemu u vezi sa snabdijevanjem vodom i uticaju za život i zdravlje ljudi - zaključuju i objašnjavaju o kolonizaciji Australije - na osnovu odgovarajućih pokazatelja, vlastitoga znanja daju mišljenje o privrednome razvoju - pokazuju na karti ostrvske 	<p>Polinezija, Mikronezija, Melanezija, atol, koralno ostrvo, torbari, Aboridžini, bumerang, Veliki koralni sprud</p>	<p>Biologija</p> <p>Nastavne jedinice: biljno carstvo životinjsko carstvo</p>

	skupine Okeanije - dobijaju zadatak da odaberu jednu oblast ljudske djelatnosti u vezi s Australijom, obrazlože je i prezentuju, uključujući neku zanimljivost (npr. arhitektura – Opera u Sidneju, ljudske djelatnosti – striža ovaca, biljni i životinjski svijet – koale, stil ishrane, sport – plivanje/ragbi) - na fotografiji, filmu prepoznaju Veliki koralni sprud - istražuju o prastanovnicima Australije i prezentuju zanimljivosti u vezi s njima.		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da koristi raznovrsna očigledna nastavna sredstva, organizuje rad u grupama, parovima. Upućuje učenike/učenicu na korišćenje literature, interneta, monografija, dječijih izdanja, leksikona, enciklopedija itd.

Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti ilustrativnim, tekstualnim, filmskim materijalom.

Nastavnik/nastavnica s učenicima/učenicama može planirati i druge geografske zanimljivosti Australije i Okeanije.

Tema: POLARNE OBLASTI – prirodne i društvene karakteristike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: - zna geografski položaj Arktika i Antarktika i njihov značaj za naučna istraživanja, ribolov, pomorske i vojne baze, klimatske promjene i budući razvoj - zna da objasni polarnu klimu i uoči specifičnosti biljnoga i životinjskoga svijeta - zna način života i rada stanovništva.	Učenici/učenicu: - na karti lociraju polarne oblasti i objašnjavaju geografski položaj - povezujući s prethodnim znanjem, određuju osobine polarne klime i zaključuju o uslovima za život - na fotografiji, filmu, prepoznaju karakteristični biljni i životinjski svijet, povezuju izgled životinja s uslovima života - rade seminarski rad na temu o	Arktik; Antarktik, pingvini, bijeli meded. Tundra, polarna lisica, pingvini	Biologija Nastavne jedinice: biljno carstvo životinjsko carstvo

	<p>životu stanovništva (Eskima) u uslovima stalnoga snijega i leda</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostalno pronalaze film o polarnim oblastima, daju kratak opis njegova sadržaja i na osnovu toga na nivou odjeljenja biraju koji film o polarnim oblastima gledaju, nakon čega diskutuju o zapažanjima - istražuju tipični biljni i životinjski svijet i organizuju prezentaciju po svome izboru (foto-albume i panoe, ppt prezentacije); u grupama istražuju zanimljivost u vezi s Antaktikom, predstavljaju i obrazlažu ih pred odjeljenjem 		
--	---	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnici/nastavnice treba da podstiču učenike/učenice da povezuju prethodna i novostečena znanja, da na konkretnim primjerima zaključuju o uslovima života.

Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti tekstualnim, ilustrativnim, filmskim materijalom.

Nastavnik/nastavnica s učenicima/učenicama može planirati i druge geografske zanimljivosti polarnih oblasti.

IX razred

1. Crna Gora, geografske karakteristike – položaj, veličina, granice, državno uređenje; 2. Oblikovanje teritorije; 3. Prirodne karakteristike – reljef; jadranska oblast; oblast dubokoga krša; udolina srednje Crne Gore; planinska oblast; klima; vode; biljni i životinjski svijet; nacionalni parkovi; 4. Crna Gora, društvene karakteristike – stanovništvo; naselja; privreda; 5. Geografske regije.

Tema: CRNA GORA – položaj, veličina, granice, državno uređenje

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna položaj, veličinu, granice, državno uređenje i zaključuje i 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uz korišćenje geografske karte objašnjavaju geografski položaj 	Sredozemna zemlja; balkanska zemlja, kopnene, morske, prirodne, vještačke,	Poznavanje društva nastavna tema: Moja država Crna Gora

povezuje o značaju i porijeklu simbola.	Crne Gore i izvode zaključke o pogodnostima položaja - uz pomoć karte, grafičkih pokazatelja, upoređuju veličinu teritorije sa susjednim i drugim evropskim državama - uz pomoć karte istražuju granice, navode susjedne države.	granice, državni simboli	nastavna jedinica: Upoznaj pojam države i osnovna obilježja države Crne Gore
---	--	--------------------------	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na osnovne elemente geografskoga položaja, veličine i granica Crne Gore.

Nastavnik/nastavnica treba da upućuje i osposobljava učenike/učenice za korišćenje i čitanje geografske karte i izradu najjednostavnije karte Crne Gore.

Nastavnik/nastavnica navodi učenike/učenice da povezuju prethodna znanja i iskustva s novim sadržajem.

Tema: CRNA GORA – formiranje državne teritorije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: - razumije i zna da objasni formiranje državne teritorije kroz prošlost.	Učenici/učenice: - na osnovu znanja stečenih kroz nastavu istorije objašnjavaju proces formiranja državne teritorije.	Stara Crna Gora, Brda, vladika	Istorija: formiranje teritorije kroz prošlost Istorija Nastavna jedinica: proces dezintegracije jugoslovenske zajednice i nastanak novih država

Didaktička uputstva

Sadržaj nastavne teme može se obraditi kroz grupni rad, uz konkretne zadatke.

Nastavnik/nastavnica treba da pripremi raznovrsni materijal za grupe, pomaže učenicima/učenicama u vezi s korišćenjem materijala, sređivanjem podataka, pripremom efektne prezentacije i izvještaja o rezultatima grupnoga rada.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike, reljef

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje faktore koji su formirali i mijenjali izgled njene površine - upoznaje osnovnu geološku strukturu i seizmičnost tla - zna uz pomoć karte da izdvoji reljefne cjeline i njihove osnovne prirodne karakteristike. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - mobilisu prethodna znanja i objašnjavaju uticaj različitih faktora na izgled reljefa - lociraju na karti reljefne cjeline, objašnjavaju ih kao djelove sistema sušednih zemalja - posmatraju, istražuju oblike reljefa svojega kraja, prikupljaju određeni materijal za izradu odjeljenjskih zbirki. 	Brdsko-planinska oblast; nizijska oblast; primorska oblast, spoljašnje sile	

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na osnovne karakteristike reljefnih cjelina. Nastavnik/nastavnica usmjerava učenike/učenice na detaljnija, zahtjevnija i trajnija posmatranja.

Nastavnik/nastavnica treba da planira terenski rad, omogući učenicima/učenicama posetu nekome od interesantnih oblika reljefa u svom kraju i okolini.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – Jadranska oblast

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna prostiranje Jadranske oblasti i identifikuje (u okviru razuđenosti) glavne reljefne cjeline - zna da uoči posebnosti Bokokotorskoga zaliva - umije da povezuje, objašnjava i zaključuje o uslovima za život u Jadranskoj oblasti. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - na karti određuju Jadransku oblast, objašnjavaju i zaključuju o važnosti geografskoga položaja - na karti pronalaze različite oblike reljefa (primorske planine, polja) i razuđenosti obala (ostrva, poluostrva, zalive) - na osnovu filma, fotografija, vlastitoga zapažanja objašnjavaju 	Sutorina, Luštica, Boka Kotorska, Oštri rt, Bojana, klif, plaža, potkapina, pećine	Biologija: ekosistemi

	<p>nastanak Bokokotorskoga zaliva</p> <ul style="list-style-type: none"> - istražuju o zanimljivostima u vezi sa Zalivom (ostrvca, crkve i sl.) - pronalaze sličnosti i razlike između Boke Kotorske i norveških fjordova - na konkretnim primjerima samostalno zaključuju o uslovima za život, daju primjere tipičnih ljudskih djelatnosti - za svaki grad daju primjere po kojima su poznati (sport, brodogradnja, turizam, lječilišta, plaže, pomorstvo i dr.), razmjenjuju informacije - u grupama istražuju prednosti i nedostatke koje su zapazili u ovoj oblasti i tokom prezentacije obrazlažu, dovode u vezu, zaključuju, diskutuju, daju prijedloge za razvoj i primjenu resursa. 		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

Učenicima/učenicama treba ukazati na najbitnije reljefne karakteristike i prirodne ljepote Jadranske oblasti, akcenat treba biti na obradi sadržaja s kojima se učenici/učenice srijeću prvi put.

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da povezuju i koriste prethodna znanja i iskustva s novim sadržajima, podstiče ih na slobodno razmišljanje i postavljanje pitanja.

Nastavnik/nastavnica treba da omogući učenicima/učenicama posetu Jadranskoj oblasti, pomaže učenicima/učenicama u prikupljanju određenoga materijala i s njima priprema izložbu s motivima Jadranske oblasti.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – oblast dubokoga krša

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna prostiranje oblasti dubokoga 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti pokazuju oblast dubokoga 	<p>Kraška površ; Duboki krš; Ljuti krš,</p>	

<p>krša</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da razlikuje reljefne oblike u kršu Crne Gore – površinske i podzemne - zna kraška polja i njihov značaj - umije da analizira uslove života - zna uticaj i značaj postojanja i dostupnosti za obradivost zemljišta. 	<p>krša, upoređuju njen položaj s planinskim i primorskim oblastima u Crnoj Gori</p> <ul style="list-style-type: none"> - rade plakate na temu kraških oblika reljefa - pišu esej na temu „Duboki krš – emigraciono područje“ - analiziraju uslove za život ljudi i obrazlažu zašto se pomenuto područje naziva <i>ljuti krš – kameno more</i> - u grupama istražuju prednosti i oblasti za napredak koje su zapazili u ovoj oblasti i tokom prezentacije daju prijedloge za razvoj i primjenu resursa. 	<p>škrapa, vrtača, uvala, kraško polje, jama, pećina</p>	<p>Biologija: ekosistemi</p> <p>Hemija: stvaranje i rastvaranje „kamenca“</p>
--	---	--	---

Didaktička uputstva

Učenicima/učenicama treba ukazati na osnovna reljefna obilježja ove oblasti, posebno na kraška polja kao najznačajnije površine za naseljavanje.

Posebnu pažnju treba posvetiti analizi uslova života u uslovima bezvodnosti i oskudice obradivoga zemljišta.

U skladu s mogućnostima određeni sadržaji mogu se izvoditi na terenu.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – udolina srednje Crne Gore

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna obuhvat i način nastanka udoline - umije da objasni geografski položaj Zetske i Bjelopavličke ravnice, Nikšićkoga polja i Duge - razumije prirodne uslove i privredni značaj ove oblasti. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti pronalaze prostor Zetske i Bjelopavličke ravnice, Nikšićkoga polja i Duge i upoređuju njihov položaj s planinskim i primorskim oblastima u Crnoj Gori - uz pomoć karte navode i opisuju glavne reljefne oblike 	<p>Zetska ravnica; Bjelopavlička ravnica; Nikšićko polje; Duga</p>	<p>Biologija: ekosistemi</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - uz korišćenje karte, slikovnog materijala, filma povezuju uticaj reljefa na saobraćaj i privredu pomenutoga prostora - objašnjavaju stil života i rada u udolinama srednje Crne Gore, povezuju, smišljaju ideje za razvoj i primjenu resursa - u grupama rade rad na temu „Udolina srednje Crne Gore – saobraćajna kičma države“ i u tom cilju analiziraju i procjenjuju položaj srednje Crne Gore, mogućnosti povezivanja ševerne Crne Gore s južnom i istočnih oblasti sa zapadnim; prezentuju radove, obrazlažu, diskutuju, donose zaključke i sopstvene preporuke. 		
--	--	--	--

Didaktička uputstva:

Učenicima/učenicama treba ukazati na osnovna reljefna obilježja ove oblasti, akcenat treba biti na obradi sadržaja s kojima se učenici/učenicice srijeću prvi put.

U skladu s mogućnostima određeni sadržaji mogu se izvoditi na terenu.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – planinska oblast

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna oblast dinarida u Crnoj Gori - razlikuje tektonske i erozivne oblike reljefa - zna značajnije planine, kotline i riječne doline i ocjenjuje njihovu ulogu u prostoru 	Učenici/učenicice: <ul style="list-style-type: none"> - pokazuju na karti prostiranje dinarskoga sistema i određuju položaj dinarskoga predjela u Crnoj Gori - u nijemu karti unose odgovarajuće elemente 	Dinarski sistem; lednički reljef; fluvijalni reljef	Biologija: ekosistemi

<ul style="list-style-type: none"> - zna prirodne resurse oblasti - zna uslove za život u ovoj oblasti. 	<ul style="list-style-type: none"> - pronalaze na karti veće planinske nizove, kotline, riječne doline i daju mišljenje o njihovoj ulozi u prostoru - uz pomoć karte samostalno zapisuju nekoliko vrhova preko 2000m nadmorske visine - na konkretnim primjerima povezuju, zaključuju o uslovima za život, osmišljavaju, obrazlažu mišljenje i ideje za razvoj ove oblasti. 		
---	--	--	--

Didaktička uputstva

Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti ilustrativnim, filmskim, tekstualnim materijalom i praktičnim radom na nijemoj karti. Kartu treba popunjavati postepeno u zavisnosti od naučenih sadržaja.

Učenicima/učenicama treba ukazati na osnovne reljefne karakteristike i prirodne ljepote ove oblasti, akcenat treba biti na obradi sadržaja s kojima se učenici/učenice prvi put srijeću.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – klima

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna geografske faktore koji utiču na klimu Crne Gore - razlikuje klimatske elemente i analizira posljedice njihovih ekstremnih vrijednosti - zna klimatske tipove i analizira njihove karakteristike i uticaje. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljaju klimatske faktore i elemente i uz pomoć karte objašnjavaju faktore koji utiču na klimu Crne Gore - na osnovu grafičkih pokazatelja daju mišljenje o klimatskim elementima - određuju osobine klimatskih tipova - u meteorološkoj stanici posmatraju način mjerenja klimatskih elemenata - rade unutar odjeljenjske prezentacije na osnovu dobijenih informacija, obrazlažu i diskutuju - diskutuju o problemu zagađenja 	<p>Sredozemna klima; izmijenjenosredozemna klima; umjerenokontinentalna klima; planinska klima; subplaninska klima, temperaturna inverzija</p>	<p>Biologija Nastavna jedinica: zaštita i unapređivanje životne sredine</p>

vazduha i predlažu sopstvena rješenja.

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da na osnovu usvojenih i novih znanja i iskustava ustanove sličnosti i razlike između različitih tipova klime i da zaključuju o uslovima za život.

Nastavnik/nastavnica treba da omogući učenicima/učenicama da posete meteorološku stanicu.

Posebno naglasiti problem zagađenja vazduha i podsticati učenike/učenice da samostalno razmišljaju o mjerama zaštite.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – vode

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje vrste i raspored voda u Crnoj Gori - umije da analizira razmještaj kopnenih voda i njihov značaj i specifičnosti rijeka i jezera - umije da opiše specifičnost rijeka i jezera - razumije fizička i hemijska svojstva voda Jadranskoga mora - zna slivove kojima pripadaju rijeke Crne Gore i njihove veće pritoke - umije da identifikuje probleme u vezi sa snabdijevanjem čistom vodom, probleme u vezi sa zagađenjem voda i mjerama njihove zaštite. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezujući prethodno znanje i vlastito iskustvo, klasifikuju vode Crne Gore: podzemne, površinske, stajaće, tekuće, Jadransko more, jezera, rijeke - na osnovu filma, literature slikovnoga materijala, vlastitoga zapažanja analiziraju svojstva voda Jadrana - pokazuju na karti slivove kojima pripadaju crnogorske rijeke i njihove veće pritoke - na osnovu geografske karte kao modela, prave sopstvene karte na koje samostalno ucrtavaju i zapisuju nazive rijeka koje teku prema sušednim zemljama - posmatraju film o rijeci Tari, zaključuju, iznose mišljenje o njezinu značaju i istražuju zanimljivosti u vezi s rijekom 	<p>Jadransko more; rijeke; jezera; lednička, kraška, riječna i vještačka jezera vode u kršu, salinitet, promil, estavela, tajnica, ponornica</p>	<p>Biologija Nastavna jedinica: zaštita i unapređivanje životne sredine; ekosistemi</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - sakupljaju, vrše selekciju materijala (tekstualni, slikovni) na temu vode Crne Gore, rade zidne novine, panoje, odjeljenjske albume - pronalaze na karti jezera Crne Gore, kategorišu ih (prema položaju i postanku njihovih basena), navode načine privrednoga iskorišćavanja, potkrepljuju to primjerima - u grupama dobijaju zadatak da istražuju i predstavljaju zanimljivosti u vezi s jezerom koje dobiju kao temu na osnovu prethodne selekcije i daju ideje, prijedloge kako bi sami/same valorizovali/valorizovale resurse - na osnovu prethodno sprovedenoga prikupljanja podataka i informacija o ekološkim problemima i zaštiti voda Crne Gore (s osvrtom na svoj kraj) predlažu vlastita rješenja. 		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da planira terenski rad, omogući učenicima/učenicama posetu vodnim objektima u svome kraju i okolini. Usmjerava učenike/učenice na detaljnija posmatranja, ispitivanja, upotrebljavanje različitih čula.

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da na osnovu vlastitih znanja i iskustava ustanovljavaju sličnosti i razlike među različitim vodama i da zaključuju o njihovu značaju. Nastavnik/nastavnica treba da posebno naglasi problem sve veće nestašice čiste vode i usmjerava učenike/učenice na kritičko razmišljanje o štetnome uticaju čovjeka na okolinu.

Nastavnik/nastavnica treba da uputi učenike/učenice na različite izvore saznanja.

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – tlo, biljni i životinjski svijet

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna da razlikuje vrste tla i vrednuje značaj zemljišta za poljoprivredu - zna da razlikuje biljne i životinjske zajednice planinske i primorske Crne Gore - razvija potrebu da doprinese ekološkoj ravnoteži odnos i gradi kritički odnos prema posljedicama tehnološkoga razvoja, šeće šuma, šumskih požara. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sakupljaju odgovarajući materijal i prave zbirku vrsta tla - na fotografiji, filmu prepoznaju tipične predstavnike biljnih i životinjskih zajednica na prostoru Crne Gore - u grupama dobijaju istraživački zadatak da utvrde zaštićene biljne i životinjske vrste i zajednice i predlože i obrazlože mjere - pokazuju na karti najšumovitija područja Crne Gore - pripremaju se za odjeljenjsku debatu na temu „Šume u mom kraju i njihov značaj“, „Posljedice uticaja čovjeka po biljni i životinjski svijet“; nakon toga sumiraju i zaključuju i na osnovu toga predlažu sopstvena rješenja - analiziraju i obrazlažu povezanost zemljišta i biljnoga i životinjskoga svijeta. 	<p>Životna sredina; tlo; biljna zajednica; makije, šume, trave; ekološka ravnoteža, šumski kompleksi, aromatično bilje, šumski plodovi</p>	<p>Biologija</p> <p>Nastavne jedinice: biljno carstvo, životinjsko carstvo; ekosistemi; ekološka karta Crne Gore – ugrožene vrste</p>

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da na osnovu vlastitih znanja i iskustava, na konkretnim primjerima pronalaze sličnosti i razlike između različitih biljnih i životinjskih zajednica, s akcentom na svome kraju izvode zaključke o njihovoj značaju.

Nastavnik/nastavnica treba posebno da naglasi ugroženost biljnih i životinjskih vrsta od strane čovjeka.

Sadržaj nastavne teme nastavnik/nastavnica treba da obogati ilustrativnim i filmskim materijalom, planira pošetu, po mogućnosti zoovrtu, botaničkoj bašti, prirodnjačkoj zbirci, stakleniku, rasadniku...

Tema: CRNA GORA – prirodne karakteristike – nacionalni parkovi

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/učenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna pojam <i>nacionalni park</i> i nacionalne parkove Crne Gore - zna specifična obilježja svakoga nacionalnog parka - zna način upravljanja i gazdovanja nacionalnim parkom. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - određuju osobine (pojedinačno) nacionalnih parkova, upoređuju ih, pronalaze sličnosti i razlike - istražuju primjer negativnoga odnosa čovjeka prema zaštićenoj prirodi i daju ideje za njegovo prevazilaženje: kreativno osmišljavaju promotivne kampanje, ulogu pojedinaca, ustanova i sl. - u grupama dobijaju zadatak da obrade i prikažu jedan nacionalni park – dodatno istražuju, vrše odjeljenjske prezentacije svakoga nacionalnog parka; nakon toga se organizuje međuodjeljenjsko takmičenje u znanju o nacionalnim parkovima / preko kvizova za koje sami/same učenici/učenice osmišljavaju pitanja i zadatke - izrađuju izložbe, zidne novine, seminarske radove i eseje na temu kroz Crnu Goru zahvaljujući sakupljenim različitim eksponatima tokom nastavno-naučne ekurzije po Crnoj Gori. 	<p>Biogradska gora; Skadarsko jezero; Durmitor; Lovćen; Prokletije, ekološka država</p>	<p>Biologija</p> <p>Nastavna jedinica: ekološka karta Crne Gore – ugrožene vrste, ekosistemi</p>

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da podstiče učenike/učenice na traženje odgovora zašto se neka područja stavljaju pod zaštitu.

Organizuje grupni oblik rada uz konkretne zadatke, upućuje učenike/učenice na različite izvore saznanja, pomaže im u prikupljanju, selekciji materijala, pripremi izvještaja.

Nastavnik/nastavnica treba da planira posetu nekom od nacionalnih parkova Crne Gore.

Tema: CRNA GORA – društvene karakteristike – stanovništvo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - umije da analizira kretanje broja stanovnika na nivou države i po regijama, izvodi zaključke - umije da objasni kretanje seoskoga i gradskog stanovništva i njihove glavne probleme - zna da analizira prostorni razmještaj i njegove uzroke i posljedice - razumije uzroke masovnih migracija u prošlosti i u novije vrijeme. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - uz korišćenje odgovarajućih pokazatelja analiziraju različite strukture stanovništva - analiziraju činioce koji su uticali na raspored stanovništva i različitu gustinu naseljenosti - prave kreativne karte na kojima predstavljaju bogatstvo različitosti koje zapažaju u odnosu na stanovništvo Crne Gore, prezentuju ih i zastupaju - objašnjavaju uzroke i posljedice migracija stanovništva, na karti najprije samostalno, pa u grupama određuju pravce kretanja i predstavljaju pred ostalima, obrazlažu i diskutuju - predlažu mjere kojima bi zaustavili migraciona kretanja selo – grad i sever – jug. 	Migracije, gradsko stanovništvo, seosko stanovništvo, starosna struktura, konfesionalna struktura, nacionalna struktura, ekonomska struktura, struktura po polu, obrazovna struktura	Poznavanje društva Nastavna tema: moja opština Nastavna jedinica: stanovništvo moje opštine

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na osnovne karakteristike stanovništva, a u obradi sadržaja neizbježna je upotreba određenih statističkih podataka, dijagrama, grafikona.

Nastavniku/nastavnici se preporučuje da od učenika/učenica ne zahtijeva memorisanje brojčanih podataka, već da ih upućuje kako se oni koriste.

U zavisnosti od okruženja i mogućnosti, nastavniku/nastavnici se preporučuje planiranje posete institucijama kulture, važnijim kulturno-istorijskim spomenicima kraja, zavičajnome muzeju, mauzoleju na Lovćenu...

Tema: CRNA GORA – društvene karakteristike – naselja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica:	Učenici/učenice:		

<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje vrste, funkcije i tipove naselja i saznaje uticaj drugih civilizacija na postanak i razvoj naselja i njihove prepoznatljivosti - zaključuje o tome zašto su Cetinje odnosno Podgorica prijestonica odnosno glavni grad, opisuje i objašnjava funkcije Podgorice, Cetinja i drugih naselja - uočava savremene probleme seoskih i gradskih naselja. 	<ul style="list-style-type: none"> - koristeći vlastita iskustva, fotografije, film, kategorišu naselja u Crnoj Gori, objašnjavaju tipove seoskih i gradskih naselja - daju konkretne primjere za tipove i pojedine funkcije naselja - organizovano obilaze Podgoricu i Cetinje, ključne i najznačajnije ustanove i nakon toga izrađuju prezentacije, štampani materijal s istraživačkim nalazima i zaključcima, preporukama na osnovu viđenoga i doživljenoga - dijele se u grupe prema naseljima u Crnoj Gori i dobijaju zadatak da sakupljaju, odabiraju različiti materijal i nakon toga rade odjeljenjske prezentacije s dobijenim nalazima uz obavezne preporuke. 	Seoska naselja; gradska naselja; funkcije naselja; urbano naselje, ruralno naselje, depopulacija	Istorija
---	---	--	-----------------

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na različite funkcije i tipove naselja, osmišljava rad u timu (grupama), pomaže učenicima/učenicama u popunjavanju nijeme karte, izradi seminarskih radova.

Nastavnik/nastavnica treba da planira posetu Podgorici i Cetinju.

Tema: CRNA GORA – društvene karakteristike – privreda

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna prirodna bogatstva Crne Gore i uslove za razvoj privrede - razlikuje poljoprivredne potencijale i proizvode - zna energetske potencijale i položaj 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - na osnovu vlastitih znanja i tematske karte navode privredne potencijale Crne Gore - organizuju malu turističku berzu za svaku oblast Crne Gore (zahtijeva 	Turizam; poljoprivreda; industrija; saobraćaj; trgovina; trgovinski bilans; tranzicija	Poznavanje društva Nastavna tema: Republika Crna Gora Nastavna jedinica:

<p>energetskih objekata, položaj i ležišta rudnika</p> <ul style="list-style-type: none"> - umije da navodi vrste industrije, objašnjava i dovodi u vezu raspored i položaj industrijskih objekata - zna turističke vrijednosti Crne Gore, glavne turističke destinacije i centre - zna vrste saobraćaja, važne saobraćajne pravce i veze sa susjednim državama - razumije važnost trgovine za privredni razvoj. 	<p>prethodno istraživanje, nabavku propagandnoga materijala, promotivnih filmova, zastupanje, obrazlaganje, dokazivanje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostalno i kreativno izrađuju turističku kartu Crne Gore - razgovaraju, zaključuju i daju prijedloge za razvoj stočarstva i zemljoradnje - rade foto-albume najinteresantnijih poljoprivrednih proizvoda planinske i primorske Crne Gore - na nivou odjeljenja organizuju takmičenje za najbolji nacionalni jelovnik (zahtijeva prethodno istraživanje, obrazlaganje i sl.) - na tematskoj karti analiziraju energetske i rudne potencijale i zaključuju o mogućnostima privređivanja i daju prijedloge za korišćenje resursa - navode važnije industrijske objekte, zaključuju i objašnjavaju o njihovu rasporedu, zastupljenosti, dovode u vezu s održivim razvojem - na saobraćajnoj karti pokazuju važnije saobraćajne pravce i veze sa susjednim državama, zaključuju i objašnjavaju vrste puteva - u grupama dobijaju zadatak da analiziraju, povežu i objasne društvene karakteristike i privredu sličnosti i razlike ostale dvije regije u odnosu na onu u kojoj žive; daju 		<p>osnovni pojmovi o privređivanju</p>
--	---	--	--

	komentare, sugestije, preporuke, za saradnju, ideje za dalji razvoj svake od njih.		
--	--	--	--

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da ukaže na razvoj privrede u cjelini i pojedinim privrednim djelatnostima, kao i o prirodnoj osnovi razvoja. S obzirom na složenost ove problematike, težište treba da bude na najvažnijim karakteristikama razvoja.

Nastavnik/nastavnica treba da izbjegava suvoparno nabranje brojčanih podataka.

U zavisnosti od okruženja i mogućnosti, nastavniku/nastavnici se preporučuje da planira posetu nekom poljoprivrednom dobru, individualnom seoskom gazdinstvu, fabrici ili zanatskoj radionici.

Tema: CRNA GORA – geografske regije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi – sadržaji	Korelacija
Učenik/učenica: <ul style="list-style-type: none"> - zna podjelu Crne Gore na geografske regije - umije da objašnjava prirodne i društvene karakteristike regija - umije da upoređuje regije Crne Gore prema specifičnim karakteristikama - zna mogućnost razvoja. 	Učenici/učenice: <ul style="list-style-type: none"> - na karti Crne Gore pokazuje geografske regije - rade seminarski radove na temu <i>Regija Crne Gore</i> - analiziraju grafikone i crtaju tematske karte geografskih regija - diskutuju o mogućnostima razvoja regija. 	Crnogorsko primorje; srednja Crna Gora; ševerna Crna Gora	Poznavanje društva Nastavna tema: Republika Crna Gora

Didaktička uputstva

Nastavnik/nastavnica treba da navodi učenike/učenice da na osnovu vlastitih znanja i iskustava na konkretnim primjerima pronalaze sličnosti i razlike između geografskih regija Crne Gore.

Nastavnik/nastavnica treba da organizuje raznovrsne aktivnosti i oblike rada (grupni rad, timski rad, rad u paru) prilikom realizacije ove teme.

Sadržaj nastavne teme obogatiti ilustrativnim, filmskim materijalom, statističkim podacima i sl.

5. DIDAKTIČKA UPUTSTVA

Nastavnicima/nastavnicama se preporučuje orijentacioni broj časova po nastavnim temama i sadržajima koje treba obraditi.

Ciljevi nastave dati su tabelarno i razvrstani su po sadržajima. Ostvarujemo ih kroz aktivnosti učenika/učenica. Aktivnosti mogu istovremeno ostvariti više ciljeva. Ujedno, jedan cilj može se ostvariti preko više različitih aktivnosti. Veze su naznačene u didaktičkim uputstvima i korelaciji među predmetima.

Sloboda i kreativnost nastavnika/nastavnica ispoljavaće se kroz samostalno planiranje i određivanje tipova časova, izbor nastavnih metoda i oblika rada, raspored nastavnih sadržaja, izbor nastavnih sredstava i aktivnosti za svaku nastavnu temu. Primjeri aktivnosti samo su predloženi i nastavnik/nastavnica može upotrijebiti i druge načine za ostvarivanje ciljeva. Prilikom planiranja nastavnoga sadržaja nastavnik/nastavnica treba da vodi računa o sposobnostima i uzrastu učenika/učenice, njegovim/njenim potrebama i interesovanjima, uslovima i nastavnim sredstvima kojima škola raspolaže.

Aktivizacija učenika/učenica moguća je primjenom nove nastavne tehnologije i primjenom svih onih metoda koje već dugo imaju primjenu u nastavi. Važno je samo primijeniti ih tako da se omogući maksimalna aktivnost učenika/učenica. Neki od oblika nastave koji mogu učiniti da nastava bude aktivna jesu:

- problemska nastava
- programirana nastava
- učenje otkrivanjem
- individualizovana i diferencirana nastava
- mikronastava (individualni rad, rad u parovima i rad u grupama)
- učenje uz pomoć kompjutera.

Nastavnicima/nastavnicama se preporučuje da u okviru svake tematske cjeline obrade i odgovarajuće sadržaje iz neposredne okoline, vodeći računa o usklađenosti sadržaja, a kako bi učenici/učenice mogli/mogle praviti poređenja određenih nastavnih sadržaja s njima poznatim i bliskim sadržajima iz neposrednoga okruženja.

U nastavi geografije upoznajemo se s mnoštvom geografskih informacija, pojmova, naziva, statističkih podataka. U tome pogledu veoma je važno da se razvijaju sposobnosti za najlakše i najbrže usvajanje, obradu i primjenu geografskih informacija. Nastavnici/nastavnice treba da koriste metode i aktivnosti koje će podsticati i razvijati sposobnosti klasifikacije i sistematizacije, izdvajanje bitnoga od nebitnog, kao i uočavanje važnih podataka i činjenica.

Da bi se ostvario kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti korelaciju među različitim nastavnim predmetima. Sama priroda geografije, kao nauke koja predstavlja sintezu i sponu između prirodnih i društvenih nauka, samim tim i nauke koja podrazumijeva i korišćenje dostignuća drugih nauka, predstavlja idealan model za usvajanje sistema pojmova, što je jedan od osnovnih ciljeva učenja uopšte.

Ne postoji samo jedan model dobrog časa, ali postoje zahtjevi koje treba uvažavati da bi čas bio dobar. Prilikom planiranja časa, nastavnik/nastavnica treba da ima na umu cilj, tj. što treba postići časom, koji je najbolji način da se on postigne i kojim sredstvima se raspolaže. Učenici/učenice treba da u najvećoj mjeri učestvuju u svakoj fazi nastave, treba im dati mogućnost da postavljaju pitanja i tragažu za odgovorima, da rade u grupama i istražuju.

Radi zanimljivosti i efikasnosti geografske nastave preporučuju se različiti načini motivacije u toku nastave. Veoma je važna upotreba savremenoga audio-vizuelnog materijala, dijapozitiva, video-snimaka, filmova, pisanih dokumenata, statistike, priča, muzike itd., što pomaže učeniku/učenici da formira slike o životu ljudi na Zemlji. Zato je važno da učenik/učenica nauči da samostalno traži, procjenjuje, prilagođava i koristi informaciju.

Zbog prirode predmeta nastavnik/nastavnica treba da se oslanja i na materijal koji učenici/učenice kontinuirano prikupljaju, pa se preporučuje da taj materijal nastavnik/nastavnica čuva i izlaže na sistematski način, na vidnome mjestu u učionici, što je dodatno motivaciono sredstvo za učenike/učenice, a naročito je korisno pri sistematizaciji gradiva. Takođe, odabrani materijal može se koristiti i za dizajniranje kabineta.

Poseban značaj za nastavu geografije ima primjena kompjuterske tehnologije. Preporučuje se upotreba kompjutera sa LCD projektorom i dostupnost kompjuterskih programa za prikazivanje i obradu statističkih materijala, tematskih karata. Veoma su pogodne raznovrsne diskete s geografskim sadržajima, a brojne su mogućnosti i za korišćenje interneta.

Metod rada s kartama treba da zauzima značajno mjesto u nastavi, jer se karta ne usvaja odjednom. Rad s kartama učenici/učenice treba da savladaju postepeno, pomoću planskoga i strpljivoga rada nastavnika/nastavnice. Najprihvatljiviji i najadekvatniji način rada s kartama jeste početi od predstava i pojmova u prostoru, njegovu predstavljanju, orijentaciji, pa tek onda preći na složenije zadatke.

U nastavi geografije posebnu pažnju treba posvetiti terenskome radu i ekskurzijama, posjetama različitim specijalizovanim institucijama, izletima, kad su učenici/učenice u prilici da najlakše mogu povezati teoriju s praksom, uvježbavati primjenu jednostavnih istraživačkih metoda. Prilikom izvođenja nastavnoga plana obavezno je izvoditi najmanje jednu cjelodnevnu ekskurziju, dok terenske vježbe treba izvoditi što češće. Terenski rad može se organizovati i u prilikama kad se organizuju prirodnjački dani, ekološki dani, akcije gorana i sl.

Ciljevi koji se planiraju realizovati na terenu ili posjeti odgovarajućoj instituciji ne mogu se realizovati za jedan školski čas. Njihovu realizaciju treba planirati prilikom organizovanja jednodnevnih školskih izleta, škole u prirodi, organizovanih posjeta i sl. i u saradnji sa srodnim predmetima i stručnim aktivima.

Rad na terenu u trajanju jednoga školskog časa treba realizovati u neposrednom okruženju ili u dvorištu škole.

U nastavi geografije ekološka nota treba da bude što češća. Preporučujemo da se ukaže na međuzavisnost čovjeka i prirode, kao i neophodnost odgovornoga korišćenja prirodnih bogatstava. Imajući u vidu narušavanje ravnoteže u prirodnoj sredini, potrebno je insistirati na prevenciji i zaštiti.

U udžbenicima postoje sadržaji koji nijesu obuhvaćeni ciljevima predmetnoga programa. Prioritet nastavnika/nastavnice jeste realizacija ciljeva koji su dati u predmetnome programu, a ne realizacija cjelokupnoga sadržaja udžbenika.

S obzirom na to da se kontinenti izučavaju kao cjelina, prilikom obrade njihovih regija nije potrebno ponavljati sadržaje, akcenat treba staviti samo na njihove specifičnosti po kojima su prepoznatljive u svijetu.

U školama u kojima nedostaju savremena nastavna sredstva nastavnik/nastavnica treba da planira aktivnosti u skladu s mogućnostima škole.

6. KORELACIJE MEDU PREDMETIMA

Korelacije među predmetima date su u tabelama.

7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)

VI razred

Tema: UVOD U GEOGRAFIJU

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju predmet proučavanja i podjelu geografije.

Tema: KOSMOS I ZEMLJA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju što je kosmos, koje su vrste nebeskih tijela, njihov položaj i kretanje
- znaju šta je Sunčev sistem
- znaju položaj Zemlje u Sunčevu sistemu.

Tema: PLANETA ZEMLJA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju oblik i veličinu Zemlje

- imenuju i pokazuju na karti svijeta velike djelove kopna i vode, kontinente, okeane
- upoređuju kontinente i okeane s obzirom na veličinu, geografski položaj, razuđenost obala
- znaju osnovne elemente građe Zemlje i zemljine kore
- razlikuju stijene po načinu postanka
- znaju da je reljef nastao djelovanjem unutrašnjih i spoljašnjih sila
- znaju osnovne oblike reljefa
- znaju da objasne pojavu vulkana i zemljotresa
- uočavaju promjene u prirodi koje je prouzrokovao čovjek.

Tema: PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju načine prikazivanja zemljine površine
- znaju elemente geografske karte
- znaju da objasne pojmove *uporednici*, *podnevc*, *Ekvator*, *Grinič*, *zemljini polovi*
- znaju odrediti položaj tačaka na globusu i geografskoj karti
- znaju što je nadmorska i relativna visina
- znaju predstavljanje reljefa na karti
- znaju da se orijentišu na karti i uz pomoć nje da odrede strane svijeta
- znaju da koriste geografsku kartu kao izvor geografskih znanja i informacija
- znaju i primjenjuju različite načine orijentacije u prirodi.

Tema: KRETANJE I POSLJEDICE NJENIH KRETANJA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne okretanje Zemlje oko svoje ose i njegove posljedice
- znaju da objasne kretanje Zemlje oko Sunca i njegove posljedice
- znaju da objasne smjenu godišnjih doba i pojavu toplotnih pojaseva
- razumiju posljedice Zemljinih kretanja na život i rad ljudi
- poznaju i koriste vremenske odrednice (dan, neđelja, mjesec, godina).

Tema: VAZDUŠNI OMOTAČ ZEMLJE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju što je atmosfera i koji je njen sastav
- znaju ocijeniti značaj vazduha za život na Zemlji
- uočavaju i razumiju osnovne pojave i procese u atmosferi
- razumiju pojam vremena i klime
- znaju elemente vremena i klime
- znaju uticaj geografskih faktora na klimu
- znaju raspored klimatskih tipova
- razumiju potrebu očuvanja, unapređivanja i zaštite životne sredine.

Tema: VODE NA ZEMLJI

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- poznaju osnovne pojave i procese u hidrosferi
- razumiju značaj vode za život na Zemlji
- razlikuju vode u prirodi i objašnjavaju nastanak padavina
- znaju oblike razuđenosti obala
- znaju fizičke i hemijske osobine morske vode
- znaju da objasne pojmove – *podzemne vode, izvor, ušće, vodostaj, sliv, riječna mreža, riječni sistem*
- uočavaju probleme nestašice čiste vode
- shvate potrebu očuvanja, unapređivanja i zaštite voda i učestvuju u akcijama na lokalnom nivou.

Tema: BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVIJET NA ZEMLJI

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- razumiju zonalni raspored biljnoga i životinjskoga svijeta na Zemlji
- razumiju značaj biljnoga svijeta, posljedice uništenja i propadanja šuma
- shvate odnos čovjek – vegetacija i potrebu zaštite i unapređivanja biljnoga svijeta
- razlikuju biljni i životinjski svijet pojedinih toplotnih pojaseva na Zemlji.

VII razred**Tema: STANOVNIŠTVO I NASELJA NA ZEMLJI**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju broj i raspored stanovnika na Zemlji
- uoče naseljeni i nenaseljeni dio zemljine površine

- razumiju uzroke i posljedice različitoga kretanja stanovništva na Zemlji
- znaju strukture svjetskoga stanovništva i uvažavaju različitosti među njima
- znaju da navedu najvažnije probleme svjetskoga stanovništva
- poznaju osnovne tipove i funkcije naselja.

Tema: GEOGRAFSKA SREDINA I LJUDSKE DJELATNOSTI

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- razlikuju prirodnu i geografsku sredinu
- znaju da objasne pojam geografske regije
- znaju prirodne resurse, obnovljive i neobnovljive
- znaju pojam privrede i znaju da navedu privredne djelatnosti.

Tema: EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da odrede granice Evrope
- znaju da odrede geografski položaj Evrope
- znaju da opišu obale Evrope i pokažu na karti oblike razuđenosti
- znaju da opišu veće planinske sisteme, nizije, međusobno ih uporede, pokažu na karti
- znaju da objasne klimatske oblasti
- znaju najduže rijeke, veća jezera i njihov značaj
- znaju osnovne karakteristike biljnih i životinjskih zajednica
- znaju elemente i različite strukture evropskoga stanovništva
- prepoznaju govorna područja
- znaju da izdvoje regionalne cjeline na osnovu njihovih prirodnih i društvenih karakteristika.

Tema: JUŽNA EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj južne Evrope
- znaju prirodno-geografske odlike južne Evrope
- znaju da je južna Evropa vulkansko i trusno područje
- znaju da razlikuju nacionalni i vjerski sastav stanovništva
- poznaju stare civilizacije u južnoj Evropi i razumiju njihovu ulogu u širenju kulture
- znaju odlike mediteranskoga naselja

- razumiju saobraćajni i turistički značaj Sredozemlja
- znaju države južne Evrope i njihove osnovne prirodne i društvene karakteristike
- znaju osnovne karakteristike susjednih regija Crne Gore.

Tema: ZAPADNA EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj zapadne Evrope
- znaju osnovne prirodne odlike
- znaju karakteristike stanovništva
- znaju da je zapadna Evropa visoko razvijeno područje – kolijevka industrije
- znaju značaj dobijanja obradivoga zemljišta „otimanjem zemlje od mora“
- znaju države zapadne Evrope i njihove osnovne prirodne i društvene karakteristike.

Tema: SREDNJA EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne tranzitni položaj srednje Evrope
- znaju da objasne saobraćajni i privredni značaj Dunava i Rajne
- znaju prirodno-geografske odlike srednje Evrope
- znaju narode srednje Evrope i kojim jezičkim i vjerskim grupama pripadaju
- znaju države srednje Evrope, njihove osnovne prirodne i društvene karakteristike.

Tema: ŠEVERNA EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj sjeverne Evrope
- znaju osnovne karakteristike prirode
- znaju da objasne pojavu polarne noći i polarnoga dana
- uoče uticaj polarne klime na naseljenost i način života
- znaju države sjeverne Evrope, njihove osnovne prirodne i društvene karakteristike.

Tema: ISTOČNA EVROPA, PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj istočne Evrope
- znaju opisati veće prirodno-geografske cjeline
- znaju da objasne pojmove – *tundra, tajga, stepa, černozem*
- znaju karakteristike stanovništva
- znaju države istočne Evrope i njihove osnovne prirodne i društvene karakteristike.

VIII razred

Tema I: AZIJA

PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj Azije
- znaju razuđenost obala
- znaju osnovne odlike reljefa i značaj zemljotresa i vulkana za njegovo oblikovanje
- razumiju klimatske tipove
- znaju da na karti pokažu veće vodene tokove i znaju koji je njihov značaj
- prepoznaju karakterističan biljni i životinjski svijet
- znaju posljedice intenzivnoga rasta stanovništva, glavne grupe naroda i religije
- znaju važnija prirodna bogatstva i oblike privređivanja
- mogu da na političkoj karti pokažu države pojedinih regija.

AZIJA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- znaju da opišu Himalaje
- znaju vrijednosti Kineskoga zida.

Tema II: AFRIKA

PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj Afrike
- znaju osnovne reljefne karakteristike kontinenta
- znaju smjenjivanje klimatskih i biljnih zona
- znaju najznačajnije vodne objekte
- znaju elemente i različite strukture stanovništva, kao i probleme demografske eksplozije

- mogu na političkoj karti pokazati države pojedinih regija.

AFRIKA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- prepoznaje Saharu
- prepoznaje karakteristični biljni i životinjski svijet.

Tema III: AMERIKA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj
- znaju otkriće i kolonizaciju i podjelu Amerike.

ŠEVERNA AMERIKA**PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju objasniti geografski položaj Ševerne Amerike
- znaju osnovne odlike prirode Ševerne Amerike
- znaju sastav stanovništva
- prepoznaju karakteristična naselja
- znaju kako prirodni i društveni faktori utiču na razvoj privrede i razmještaj privrednih djelatnosti
- znaju ulogu SAD-a i Kanade u svijetu.

SJEVERNA AMERIKA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- znaju da opišu Jelouston
- prepoznaju i opisuju Veliki kanjon.

Tema IV: SREDNJA AMERIKA**PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj
- znaju plovidbeni značaj Panamskoga kanala
- znaju osnovna obilježja prirode
- prepoznaju karakteristično stanovništvo
- znaju da navedu važnije poljoprivredne proizvode po kojima su zemlje Srednje Amerike prepoznatljive u svijetu

- mogu da na političkoj karti pokažu države Srednje Amerike.

SREDNJA AMERIKA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- prepoznaju i opisuju stare civilizacije u Srednjoj Americi.

Tema V: JUŽNA AMERIKA**PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj Južne Amerike
- znaju osnovne odlike prirode
- znaju karakteristične klimatske i biljne pojaseve
- znaju da ocijene značaj šuma i voda Amazonije
- prepoznaju karakteristično stanovništvo i naselja
- mogu da na političkoj karti pokažu države Južne Amerike.

JUŽNA AMERIKA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- znaju značaj Amazonije.

Tema VI: AUSTRALIJA I OKEANIJA**PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj
- znaju da opišu površinu kontinenta
- znaju uzroke za karakterističan biljni i životinjski svijet
- znaju karakteristike stanovništva
- znaju da navedu privredne odlike
- znaju probleme u vezi sa snabdijevanjem vodom
- mogu da na karti pokažu ostrvske skupine Okeanije.

AUSTRALIJA I OKEANIJA – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- znaju karakteristične prirodne oblike – Veliki koralni sprud.

Tema VII: POLARNE OBLASTI**PRIRODNE I DRUŠTVENE KARAKTERISTIKE**

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj Arktika i Antarktika
- znaju značaj Arktika i Antarktika za naučna istraživanja, ribolov, pomorske i vojne baze, klimatske promjene i budući razvoj
- znaju da objasne polarnu klimu
- uoče specifičnost biljnoga i životinjskoga svijeta
- znaju da opišu način života i rada ljudi u polarnim uslovima.

POLARNE OBLASTI – GEOGRAFSKE ZANIMLJIVOSTI

- prepoznaju karakteristični životinjski svijet.

IX razred

CRNA GORA, GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE

Tema: POLOŽAJ, VELIČINA, GRANICE, DRŽAVNO UREĐENJE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne geografski položaj Crne Gore, veličinu, granice
- znaju državne simbole i državno uređenje Crne Gore
- znaju da navedu sušedne države.

Tema: FORMIRANJE DRŽAVNE TERITORIJE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- razumiju formiranje državne teritorije kroz prošlost.

Tema 1: PRIRODNE KARAKTERISTIKE – reljef

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju faktore koji su formirali i mijenjali izgled reljefa Crne Gore
- znaju osnovnu geološku strukturu i seizmičnost tla
- znaju reljefne cjeline s karakterističnim zonama
- znaju osnovne prirodne odlike reljefnih cjelina.

Tema 1.1: JADRANSKA OBLAST

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne prostiranje Jadranske oblasti
- znaju glavne reljefne oblike
- znaju da objasne posebnost Boke Kotorske
- znaju da objasne uslove za život.

Tema: 1.2. OBLAST DUBOKOGA KRŠA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne pojam duboki krš i njegovo prostiranje
- znaju da opišu površinske i podzemne oblike krškoga reljefa u Crnoj Gori
- znaju probleme koji nastaju zbog nedostatka površinskih voda i obradivoga zemljišta.

Tema: 1.3. UDOLINA SREDNJE CRNE GORE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju prostiranje udoline srednje Crne Gore
- znaju objasniti geografski položaj Zetske i Bjelopavličke ravnice, Nikšićkog polja i Duge
- znaju da objasne privredni značaj udoline srednje Crne Gore.

Tema 1.4: PLANINSKA OBLAST

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- identifikuju pojas Dinarida u prostoru Crne Gore
- znaju da uporede tektonske i erozivne oblike reljefa
- znaju da na karti pokažu razmještaj značajnijih planina, kotlina, riječnih dolina
- znaju da ocijene njihovu ulogu u prostoru
- znaju prirodne resurse planinske oblasti.

Tema 2: KLIMA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju faktore koji utiču na klimu Crne Gore
- znaju klimatske elemente
- znaju posljedice ekstremnih vrijednosti klimatskih elemenata
- znaju da opišu klimatske tipove i ocijene njihov uticaj na život i mogućnost privređivanja
- uoče izvore zagađenja vazduha i razumiju potrebu njegove zaštite.

Tema 3: VODE

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju vrste i raspored voda u Crnoj Gori
- znaju fizička i hemijska svojstva Jadranskoga mora
- znaju slivove kojima pripadaju rijeke Crne Gore i znaju da na karti pokažu veće vodene tokove
- znaju vode u kršu i probleme stanovništva u uslovima bezvodnosti
- znaju razmještaj kopnenih voda i znaju da objasne njihov značaj
- razumiju probleme u vezi sa zagađenjem voda i učestvuju u akcijama njihove zaštite.

Tema 4: TLO, BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVIJET

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju vrste tla
- vrednuju značaj zemljišta za poljoprivredu
- znaju biljne i životinjske zajednice planinske i primorske Crne Gore
- znaju zaštićene biljne i životinjske vrste
- vrednuju značaj ljekovitoga i aromatičnoga bilja i šumskih plodova
- znaju šumska područja Crne Gore
- znaju kako ljudi mijenjaju prirodu i da neke od tih promjena mogu imati štetne posljedice
- znaju da su prirodni resursi ograničeni, a neki i neobnovljivi
- učestvuju u akcijama zaštite životne sredine.

Tema: NACIONALNI PARKOVI

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da objasne pojam nacionalnoga parka
- znaju da opišu nacionalne parkove Crne Gore
- znaju način upravljanja i gazdovanja nacionalnim parkovima.

Tema: STANOVNIŠTVO

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- zna kretanje broja stanovnika na nivou države i po regijama

- zna kretanje seoskoga i gradskoga stanovništva i njihove glavne probleme
- zna prostorni razmještaj i njegove uzroke i posljedice
- razumije uzroke masovnih migracija u prošlosti i u novije vrijeme.

Tema: NASELJA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju da razlikuju naselja u odnosu na tipove i funkcije
- znaju uticaj drugih civilizacija na postanak i izgled naselja u Crnoj Gori
- opisuju i objašnjavaju funkcije Podgorice, Cetinja i drugih naselja
- znaju savremene probleme seoskih i gradskih naselja.

Tema: PRIVREDA

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju privredne potencijale primorske, planinske i nizijske Crne Gore
- znaju poljoprivredne potencijale
- znaju energetske potencijale, položaj energetskih objekata, položaj i ležišta rudnika
- znaju vrste industrije u Crnoj Gori i položaj važnijih industrijskih objekata
- znaju turističke vrijednosti Crne Gore, glavne turističke destinacije i centre
- znaju objasniti važnost trgovine za privredni razvoj
- znaju važne saobraćajne pravce i veze sa susjednim državama.

Tema: CRNA GORA – geografske regije

Nakon ove teme učenici/učenice treba da:

- znaju geografske regije Crne Gore
- znaju da objasne prirodno-geografske karakteristike regija
- znaju da objasne društveno-geografske karakteristike regija
- uočavaju sličnosti i razlike pojedinih regija
- znaju mogućnosti razvoja.

8. NAČIN PROVJERAVANJA ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI

Provjera i ocjenjivanje znanja je najvažnija i najošetljivija faza vaspitno-obrazovnog rada. Od nastavnikova/nastavničina vrednovanja znanja učenika/učenica zavisi hoće li znanje ostati na nivou reprodukcije ili će učenici/učenice učiti s razumijevanjem i znanje upotrebljavati u školi i u svakodnevnome životu.

Uloga nastavnika/nastavnice kao procjenjivača, evaluatora u nastavnome procesu veoma je važna, a ona između ostalog obuhvata:

- ocjenjivanje i sve vrste intervencija koje daju povratnu informaciju o uspješnosti procesa učenja
- primjenu različitih oblika ocjenjivanja i provjeravanja znanja
- sve vrste verbalnih i neverbalnih odobravanja ili neodobravanja učeničkoga rada od strane nastavnika/nastavnice
- analiziranje individualnoga postignuća učenika/učenice u odnosu na njegove/njene sposobnosti, radne navike, motivaciju...

Kvalitet provjeravanja znanja biće na najvišem nivou uz poštovanje stručnih didaktičkih načela u provjeravanju i ocjenjivanju znanja, kao što su primjena različitih načina i formi, uvažavanje individualnih razlika učenika/učenica, objektivnost, strpljivost, planiranje i javnost ocjenjivanja.

Prilikom provjeravanja i ocjenjivanja znanja (usmenoga i pismenoga) nastavnici/nastavnice treba da uzmu u obzir ove ciljeve: znanje, razumijevanje, analizu, sintezu, upotrebu, vredovanje. Geografska nastava treba da bude usmjerena na razmišljanje o načinu rješavanja problema, osposobljavanje za vlastito određivanje i odlučivanje o problemima. Cilj je razvijanje interesa i sposobnosti učenika/učenica.

Ako nastavnik/nastavnica dobro postavi tri osnovne pedagoške funkcije ocjenjivanja: informativnu, evaluativnu i instruktivnu, razviće se još dvije veoma važne psihološke funkcije: motivaciona i razvojna. Dakle, ocjenjivanje se ne smije vezivati samo za utvrđivanje konačnih ocjena, nego se više koristi kao **sredstvo praćenja toka nastavnoga procesa**. Ocjenjivanje treba bazirati na definisanim standardima znanja.

Provjeravanje i ocjenjivanje znanja treba biti usmeno i pismeno. Pismena provjera znanja treba se obavljati na objektivnim testovima, koji pokrivaju sve nivoe zahtjevnosti. Učenici/učenice treba da budu unaprijed upoznati s kriterijumima ocjenjivanja. Prilikom praćenja i ocjenjivanja rada učenika/učenice treba uzeti u obzir i rad na terenu, vježbe, izlaganje seminarских radova, zbirki. Nastavnik/nastavnica ne procjenjuje samo formalna znanja, nego i stepen angažovanja, motivacije, oblike učešća, saradnju, snalaženje u grupnome rješavanju zadataka, rezultate grupnoga oblika rada itd.

Prilikom provjere znanja učenicima/učenicama treba omogućiti korišćenje odgovarajućih pomagala (različite vrste karata, slikovni materijal, grafičke prikaze ...) kako bi najlakše pokazali svoje znanje.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU

a. Materijalni uslovi

Za kvalitetno i efikasno izvođenje nastave geografije neophodan je kabinet ili specijalizovana geografska učionica.

Učionica treba biti opremljena potrebnim nastavnim sredstvima, literaturom, didaktičkim pomagalima i audio-vizuelnim sredstvima. Radi upotrebe audio-vizuelnih sredstava trebalo bi da postoji mogućnost da se učionica zamračí.

Vizuelna sredstva dijele se na dvodimenzionalna i trodimenzionalna, a i jedna i druga mogu biti statična i dinamična. Dvodimenzionalna statična sredstva jesu karte, slike, dijagrami, grafikoni, crteži, skice, kartogrami, dijafilmovi, dijapozitivi, a dinamična su aplikacije, nijemi filmovi, televizijske emisije. Trodimenzionalna statična sredstva su razne kolekcije, reljefni modeli, makete, a dinamična globusi, telurijumi i dinamični modeli.

Osnovno nastavno sredstvo u nastavi geografije jesu raznovrsne geografske karte i globusi.

Neophodne su ove geografske karte:

- karta svijeta (fizičko-geografska i politička karta)
- karte kontinenata (fizičko-geografske i političke)
- karte pojedinih regija Evrope
- karte Crne Gore (fizičko-geografske, tematske)
- određene tematske karte (npr. privredne, klimatske, biogeografske, saobraćajne, turističke...)
- određene reljefne karte.

Kabineti, specijalizovane učionice trebaju biti opremljeni i odgovarajućim audio-vizuelnim sredstvima:

- dijaprojektorom s dijafilmovima
- episkopom
- grafoskopom
- televizorom
- foto-aparatom
- video-rikorderom
- kasetofonom s CD-om
- kompjuterom s TV-karticom, mogućnošću upotrebe novih informatičkih sredstava i interneta.

Kabineti trebaju biti opremljeni i različitim modelima, fotografijama, DVD-a s odgovarajućim filmovima, TV-emisijama, čart-tablom, projekcionim platnom, odgovarajućim audio-kasetama i CD-ima, folijama, makazama, skalpelom, hamer papirom, papirom u boji, stalcima za karte, olovkama u boji... Učionica / kabinet treba da ima ormare za čuvanje nastavnih sredstava.

U učionici / kabinetu nastavnik/nastavnica treba da ima na raspolaganju odgovarajuću literaturu i udžbenike, odgovarajuće priručnike, časopise, geografske atlase, radne sveske, zbirke zadataka...

Za izvođenje terenskoga rada i ekskurzija potrebna su odgovarajuća pomagala, kao što su termometri za vazduh, vodu i zemljište, barometar, metar-pantljičke, bidoni za vodu, lopata na rasklapanje, štoperice, lakmus papir, kompas, mjerač padavina, mjerač vjetra, topografske karte, planovi kraja đe se terenski rad izvodi.

b. Okvirni spisak literature

Preporučena literatura za učenike/učenicice

1. **Dječija enciklopedija znanja (I - IV)**, Ljubljana – Zagreb (1990)
2. **Enciklopedija znanja, Gdje**, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb (1990)
3. **Geografski atlas za V, VI, VII, VIII razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica (2001)
4. Milošević, M.: **Geografija za VII razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2002)
5. Milošević, M.: **Geografija za VIII razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2002)
6. Popularna literatura (časopisi **Gea, Zemlja i ljudi, National Geographic, Magazin-putopisi...**)
7. Sitarica, R., Tadić, M.: **Geografija za V razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2001)
8. Sitarica R., Tadić M.: **Geografska čitanka za V razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2003)
9. Sitarica, R., Tadić, M.: **Geografija za VI razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2002)
10. Sitarica, R., Tadić, M.: **Geografska čitanka za VI razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2003)
11. Sitarica, R., Tadić, M.: **Geografska čitanka za VII razred osnovne škole**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (2003)
12. **Veliki atlas životinja**, TKPP Evro, Beograd (1991)

Preporučena literature za nastavnike/nastavnice

1. Asimov, I.: **Život u Svemiru**, Beograd (1980)
2. Bakić, R.: **Gornje Polimlje, priroda, stanovništvo i naselja**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2005)
3. Bakić, R.: **Demografski razvitak Sjeverne Crne Gore**, UNIREKS, Podgodica (1994)

4. Bakić, R., Mijanović, D.: **Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2008)
5. Bakić, R.: **Geografija Crne Gore, faktori preraspmještaja stanovništva**, knjiga I, Univerzitetska riječ, Nikšić (1991)
6. Bakić, R.: **Ogledi iz demografije**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2010)
7. Bakić, R., Doderović, M.: **Pomorska geografija**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2005)
8. Burić, M.: **Geografsko-istorijski atlas Crne Gore**, HKS Spektar, Podgorica (2003)
9. Davidović R.: **Regionalna geografija**, PMF – Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad (1999)
10. Davidović R.: **Regionalna geografija**, knjiga 2, PMF – Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad (2000)
11. Divljak-Arok, G.: **Možda Australija**, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad (1991)
12. Doderović, M.: **Okeanija, regionalno-geografski pregled**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2010)
13. Doderović, M.: **Antarctik**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2011)
14. Doderović, M.: **Srednja Amerika, prostor i stanovništvo**, Geografski institut Filozofskog fakulteta, Nikšić (2011)
15. Dukić, D.: **Klimatologija**, Naučna knjiga, Beograd (1977)
16. Dukić, D.: **Hidrologija kopna**, Naučna knjiga, Beograd (1982)
17. **Ekološke aktuelnosti u Crnoj Gori**, CANU, Titograd (1988)
18. Grupa autora: **Enciklopedijski leksikon – Mozaik znanja 19, Biologija**, Beograd (1977)
19. Grupa autora: **Enciklopedijski leksikon – Mozaik znanja 19, Geografija**, Beograd (1977)
20. Ivkov, A.: **Metodički priručnik za nastavu geografije**, PMF – Odsjek za geografiju, Novi Sad (2000)
21. **Ilustrovana enciklopedija**, Vasiona, „Zmaj“, Novi Sad (2001)
22. **Ilustrovana enciklopedija**, Zemlja, „Vuk Karadžić“, Beograd (1982)
23. Ivić, I. i drugi: **Aktivno učenje**, Institut za psihologiju, Beograd (2001)
24. Kartal, P., Radović, M.: **Geografski prostor Crne Gore, Geografija plus**, Unireks, Podgorica (2002)
25. Kasalica, S.: **Sjeverna Crna Gora, turističko – geografska studija**, Univerzitetska riječ, Nikšić (1988)
26. Nedeljković M.: **Leksikon naroda svijeta**, Srpska književna zadruga, Beograd (2001)
27. Petrović M.: **Putopisi I i II**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (1998)
28. Radović, M.: **Turistička geografija Crne Gore**, Fakultet za turizam i hotelijerstvo, Kotor (2002)
29. Radojičić, B.: **Geografija Crne Gore, prirodna osnova**, UNIREKS, Nikšić (1996)
30. Radojičić, B.: **Geografija Crne Gore, društvena osnova i regije**, DANU, Pdgorica (2002)
31. Radojičić, B.: **Nikšićki kraj**, Nastavnički fakultet Nikšić (1982)
32. Rudić V.: **Metodika nastave geografije**, Geografski fakultet, Beograd (2000)
33. Rakićević, T.: **Opšta fizička geografija**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd (1978)
34. Statistički godišnjaci
35. Stefanović, M.: **Afrika, sjaj i tama**, BMG, Beograd (1999)
36. **S decom oko sveta**, Kreativni centar,

37. Vlahović, P.: **Narodi i etničke zajednice Svijeta**, Vuk Karadžić, Beograd (1984)

Napomena:

Nastavnici/nastavnice mogu dopuniti literaturu i preporučiti korišćenje drugih izvora u cilju aktuelizacije nastave, zbog novih dostignuća i znanja, za potrebe zadovoljenja interesa lokalne zajednice, interesa učenika/učenica i interesa socijalnih partnera.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/NASTAVNICA I STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA

Geografiju u osnovnoj školi može izvoditi nastavnik/nastavnica ili profesor/profesoricica geografije s odgovarajućom stručnom spremom i nastavnik/nastavnica ili profesor/profesoricica istorije i geografije s odgovarajućom stručnom spremom (240 ECTS).

Pored odgovarajućeg inicijalnog obrazovanja, potrebno je da nastavnik/nastavnica radi na kontinuiranom usavršavanju u cilju sticanja didaktičkih, metodičkih i drugih znanja (seminari, simpozijumi i dr.).

Nov način rada podrazumijeva i niz kompetencija: potrebno je da nastavnik/nastavnica bude dobar organizator (planiranje i izvođenje terenskoga rada, vođenje istraživačkih radionica, planiranje tematskih i projekatskih radova itd.).

CIP – Каталогизација у публикацији